

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «магістр»

на тему:

СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ НА УРОЦІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Виконала:

студентка II курсу, 23-А групи

Спеціальності 013 «Початкова освіта»

Осипенко Анастасія Леонідівна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Лимар Юлія Михайлівна

Роботу подано до розгляду « ___ » _____ 2021 року.

Студентка

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від « ___ » _____ 2021 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

_____
(підпис)

Ірина ТУРЧИНА
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	8
1.1. Поняття успіх, ситуація успіху та її створення	8
1.2. Психолого-педагогічні умови створення ситуації успіху в початковій школі.....	15
1.3. Шляхи створення ситуації успіху в початковій школі.....	19
Висновки до першого розділу	34
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЙ УСПІХУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	35
2.1. Визначення стану створення ситуації успіху в початкових класах закладів середньої освіти.....	35
2.2. Процес і результати застосування методів і прийомів створення ситуації успіху в початковій школі.....	40
Висновки до другого розділу.....	44
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність. Головна мета освіти в Україні – створення сприятливих умов для розвитку кожного учні, його самореалізації, розвиток знатності навчатися протягом життя. Це означає, що кожний учасник освітнього процесу має усвідомити значущість власної діяльності. Проте цього неможливо досягти за умови пасивної моделі навчання, застосування пояснювально-ілюстративних методів навчання та бального оцінювання. Така організація освітнього процесу зумовлює втрату в учнів інтересу до навчання, відсутність задоволення від навчання, втрату відчуття успішності та інтелектуальної спроможності. Реформа Нової української школи дозволяє змінити ситуацію. Згідно з нею необхідно створити атмосферу успіху учнів в освітньому процесі, що в свою чергу сприятиме підвищенню навчальної мотивації, позитивному світосприйняттю дітей, відчуттю своєї значущості та інтелектуальної спроможності, розвитку впевненості в собі. Усе це дозволяє задовольнити провідну в цьому віці соціальну потребу – потребу у визнанні. Тому знання педагогічної технології створення ситуації успіху, вміння застосовувати її у освітньому процесі важливі для всіх його учасників.

Педагоги всіх часів шукали відповідь на питання стосовно того, чому в учнів зникає інтерес до навчання, що в свою чергу впливає на успішність молодшого школяра. Це питання досліджували такі науковці: К. Ушинський, В. Сухомлинський, У. Глассер, О. Белкин, Г. Цукерман, І. Харламов, О. Смирнов та інші. Проблему досягнення успіху у різних аспектах досліджували В. Михайліченко, О. Романовський, Л. Сохань, А. Швейцер, В. Шухмін. Проблематику життєвого успіху в соціології розглядали Р. Ануфрієва, Є. Головаха, П. Бергер, І. Кон, Р. Мертон. Вчені І. Бех, М. Боришевський, І. Зязюн, О. Кононко, У. Глассер, Д. Холт доводять, що вирішальним чинником успіху є зміна позиції вчителя й учня, дорослих і дітей. Д. Белухін, Л. Виготський, О. Запорожець, І. Зимня, О. Леонт'єв, І. Якиманська, П. Ярмоленко підкреслюють вплив особистісно-діяльнісного підходу на розвиток успішності дітей. О. Кульчицька, О. Коломинський,

О. Савченко вказують на особливу чутливість молодших школярів до впливів довкілля, їх позитивну емоційну реакцію на безпосередні враження. К. Ізард, Д. Карнегі, О. Лаврова, О. Лук, М. Мольц акцентують увагу на позитивних емоціях, що супроводжують успіх. Е. Берн, Р. Девіс, І. Добротворський, І. Іщук, М. Киянова, Е. Ксенчук, вивчають механізми досягнення життєвого успіху. На сучасному етапі розвитку педагогічної думки ситуація успіху досліджувалася у працях таких науковців, як О. Пехота, І. Зязюн, А. Белкін, Г. Бокшань, Р. Гришкова, Ю. Андреева та інші.

Проблема створення ситуації успіху для молодших школярів охоплює широкий спектр теоретичних аспектів. Проте, на нашу думку, у науковій літературі недостатньо розкрито проблему створення ситуації успіху на уроках в початковій школі.

Отже, нагальна потреба у підвищенні рівня навчальних досягнень, мотивації, розвитку особистісних якостей учнів за допомогою створення ситуації успіху та недостатня розробленість теоретичних і практичних аспектів цієї проблеми, а саме створення ситуації успіху на уроці в початковій освіті, зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи.

Об'єкт дослідження – освітній процес у початковій школі.

Предмет дослідження – методи і прийоми створення ситуації успіху в початковій школі.

Мета дослідження полягає в науково-методичному обґрунтуванні необхідності створення ситуації успіху в початковій школі.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети дослідження визначені такі **завдання**:

- проаналізувати та узагальнити теоретичні основи створення ситуації успіху в початковій школі;
- розкрити сутність поняття «ситуація успіху» та її створення в початковій школі;
- експериментально перевірити ефективність методів і прийомів створення ситуацій успіху в початковій школі.

При написанні роботи було використано такі **методи дослідження**:

- на теоретичному рівні – аналіз, порівняння, синтез, узагальнення, аналіз понятійно-теоретичної системи;
- на експериментальному рівні – педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), порівняльні методи, кількісний та якісний аналіз.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

Теоретичне значення роботи полягає у подальшому дослідженні понять «ситуація успіху» та «створення ситуації успіху», шляхів створенням ситуації успіху на уроках в початковій школі.

Практичне значення роботи полягає у розробленні й апробації системи конспектів уроків зі використанням ситуації успіху молодших школярів.

Апробація дослідження. Основні положення й результати дослідження обговорювалися на: Міжнародній науково-теоретичній конференції «Theory And Practice Of Modern Science» (23 квітня 2021 року, м. Краків, Польща); V Міжнародній науково-теоретичній конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (22-23 квітня 2021 року, м. Вінниця, Україна), Всеукраїнській науково-теоретичній конференції з міжнародною участю «Синергія формальної, неформальної та духовної освіти майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти (11-12 червня 2021 року, м. Чернігів, Україна).

Публікації. Основні наукові положення й результати дослідження викладено у тезах. А саме:

Осипенко А. Розвиток емоційного інтелекту як передумова успіху дитини. Збірник наукових праць SCIENTIA. 2021. Volume 2. С. 91-93.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота виконувалася на базі Чернігівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 24 Чернігівської міської ради Чернігівської області.

Логіка дослідження зумовила **структуру** кваліфікаційної роботи: вступ, 2 розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки.

Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 53 сторінок, обсяг основного тексту – 43 сторінок. Кількість використаних джерел –71 публікація.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

1.1. Поняття успіху, ситуація успіху та її створення

Питання стосовно успіху виникало вже давно, проте особливої уваги набуло на початку ХХІ століття, адже всі намагаються його досягнути. З різних точок зору дану проблему досліджували В. Михайліченко, О. Романовський, Л. Сохань, А. Швейцер, В. Шухмін, показуючи залежність слова «успіх» із такими філософськими термінами, як «оптимізм», «щастя», «свобода». Наразі однією з потреб особистості визнається успішність. Зміни в сучасному освітньому процесі покликані зробити його людиноцентричним, ефективним, наближеним до практичних потреб особистості [50, с. 48; 4].

У першокласника, який йде до школи, є багато очікувань від школи, вчителя та однокласників. Кожен учень намагається домогтися визнання і розраховує заслужити любов і повагу. Проте досить часто трапляється, що, незважаючи на те, що дитина під час приходу до школи була сповнена бажання вчитися, виникає крах цього світлого оптимізму. Що зумовлює стійкий інтерес різних науковців до проблеми формування у дітей молодшого шкільного віку інтересу до навчання, значення діяльності вчителя у його формуванні, добору педагогом відповідних форм і методів створення ситуації успіху на уроці [51, с. 147].

Варто зазначити, що успіх – поняття багатогранне, тобто його можна трактувати з різних точок зору. Успіх, для людини може мати об'єктивний та суб'єктивний характер. Перший ґрунтується на визнанні досягнення, що в подальшому позитивно впливає на поведінку та життя людини або соціальної групи. Другий – внутрішнє почуття людини. Науковці характеризують також актуальний та потенційний види успіху. Актуальний успіх ґрунтується на оцінці досягнень особистості в певний період.

Потенційний успіх спирається на життєву перспективу особистості, її ймовірних можливостях самореалізації в певній діяльності. Проте науковці наголошують на тому, що він індивідуальний, ситуативний та багатоваріантний у способах його досягнення. Перераховані риси успіху залежать від обраного до уваги чинників. Наприклад, при розумінні як результату певних дій це має цінність лише для особистості і майже непомітний стороннім. З огляду на це поняття успіху розуміють як відчуття особистістю позитивних емоцій від виконання певного завдання та радості від досягнутого результату, що відповідає її очікуванням (рівнем домагань), або ж навіть перевершив їх. Тобто одними з провідних є процесуально-змістові мотиви, а саме спонукання змістом і процесом діяльності до активності, а ніяк не зовнішніми мотивами. Дану особистість приваблює виконання певної діяльності, прояв різноманітних форм активності та змістова наповненість даної діяльності. Основою успіху є мотив саморозвитку та мотив досягнення.

Науковцем У. Джеймсом було запропоновано формулу успіху, в якій самоповагу треба помножити на домагання. До самоповаги він відносить впевненість, відчуття своєї компетентності, майстерність в діяльності. Це пояснює чому для отримання певного результату необхідно докласти зусилля. В результаті такої діяльності людина може постійно переживати радість та задоволення, відчувати себе успішною.

У другому аспекті успіху акцентовано увагу на конкурентності, тобто людина порівнює та змагається з іншими. В такому контексті успіх трактується як реалізація когось краще інших. Кожен прагне реалізувати себе, розкрити власний творчий потенціал.

У третьому аспекті розуміння успіху відображено як символічне суспільне визнання соціумом. Людина прагне знайти своє місце в групі, колективі, суспільстві. В такій ситуації відображено мотив до самоствердження – прагнення утвердження себе в соціумі. Це означає, що успіх стає об'єктивним та супроводжується набуттям слави, статусу, влади,

заволодінням матеріальними ресурсами та інше. Під час його досягнення людина спирається на колективні стандарти.

Відповідно до вище сказаного ситуації успіху, які створюватиме вчитель, покликані актуалізувати той чи інший аспект успіху. Успіх-результат полягає у створенні ситуації, яка передбачає діяльність, задля отримання результату, задоволення. Успіх-реалізація передбачає ситуації, які потребують подолання труднощів, змагальної атмосфери. Успіх-схвалення виявляється у наявності зовнішніх атрибутів успішності людини, коли визнається іншими значимість її досягнень. Успіх в діяльності – є елементом самовизначення.

Науковець В. Петровський визначив такі три етапи самовизначення в навчальній діяльності:

- оцінка ситуативних можливостей, тобто здатність дати відповідь на питання, щодо готовності людини до такої діяльності та можливості досягнення поставленої мети;

- оцінку себе як носія певних можливостей, тобто формування самооцінки особистості в межах взаємозв'язку «можу – не можу»;

- оцінка пізнавальних, творчих можливостей особистості при вирішенні певного завдання. На даному етапі можливості його розв'язання стають «еквівалентом» «Я» людини.

Варто зазначити, що існує така взаємозалежність: чим успішніша людина – тим краще відбувається процес самовизначення, тим адекватнішою є самооцінка та бажання займатися певною діяльністю [50, с. 51-52].

Дивлячись на психологічну точку зору, поняття успіх – це переживання стану радості, задоволення результатом діяльності, якого особистість прагнула, або збігся з її передбаченнями, надіями, або перевищили їх, то на основі цього стану формуються нові, сильніші мотиви діяльності, зміниться рівень самооцінки, самоповаги [4].

О. Белкін трактував ситуацію успіху з різних точок зору. З педагогічної він розглядав її як цілеспрямоване, організоване поєднання

умов, за яких створюється можливість досягнути суттєві результати у діяльності [51, с.147].

З соціально-психологічного погляду трактував як оптимальне співвідношення між передбаченнями оточуючих, особистості і отриманими результатами її діяльності. Кожен із членів спільноти, не залежно від розмірів, завжди оточений системою сподівань, покладених на його вчинки, дії, лінію поведінки.

Проблема постановня ідеї успішного виховання дитини викликала цікавість як у зарубіжних так і вітчизняних педагогів. У педагогічних теоріях Ш. Амонашвілі, Д. Дьюї, Я. Корчака, М. Монтесорі, С. Френе, С. Шацького, Р. Штайнера зазначено про важливість досягнення дітьми успіху, а саме: виховання через свободу особистості з багатим внутрішнім світом, активної, творчої, самостійної і відповідальної. В. Сухомлинський здійснив значний у спадщину щодо організації оптимальних умов для досягнення успіху дітьми. Вище згадані вчені розуміли особливу роль досягнення успіху дітьми у установленні особистості.

Ми погоджуємося з думкою, що успіх усвідомлюється людиною в процесі набуття соціального досвіду і досягається завдяки докладним зусиллям і старанню. Соціологічна наука розглядає не саме поняття успіх, а саме життєвий успіх як комплекс уявлень, розвинутий на ґрунті вимог суспільства, очікувань, та засвідчення актуальних і потенційних індивідуальних досягнень, які оцінюються як високі, престижні, взірцеві у стратифікованому суспільстві. Він служить критерієм для оцінки, що обумовлюють, які саме наслідки діяльності особистості винагороджуються соціально, а до чого варто тримати напрямок, чим пишатися. Проблема життєвого успіху осягає сукупність відповідних соціокультурних зразків і в той же час індивідуальних настанов, очікувань, домагань у реальній соціальній структурі на максимальне самоствердження. Суспільством визначається спосіб, за допомогою якого можна досягти життєвого успіху, хоча й залежний від багато яких чинників (соціального походження,

психологічних рис особистості й навіть випадкового збігу обставин) [68, с. 145].

Важливо розрізняти сутність понять успіх, ситуація успіху. Ю. Ільїна трактує поняття успіх як дія, що поєднується з певним станом і напрямлена назовні або всередину, а також призводить до бажаного результату суб'єкта діяльності, який перевіряється об'єктивно або суб'єктивно, з очікуваними або оптимально допустимими витратами і на жаданий термін з можливістю виділення моделі діяльності, що забезпечить її успішність. З філософської точки зору успіх розглядають як елемент життя, який є бажаним, тобто досягнення бажаної мети. Таке трактування привертає увагу до необхідності розкрити сутність понять: «досягнення» і «мета». Перший термін представляє собою переборювання, прямування до бажаного, завершенням початку є досягнення, джерелом найбільшого задоволення, що в свою чергу підвищує почуття успіху. Мета – це конкретна висота, яку особистість намагається досягти [48, с. 383].

Також, трактуючи поняття ситуація успіху необхідно розуміти, що собою представляють поняття ситуація та успіх не в поєднанні. Ситуація – це поєднання певних умов, які забезпечують людині успіх, а успіх є результатом такої ситуації. Ситуацію може створити вчитель. А пережити, відчуті успіх, радість від успіху може дитина, оскільки це суб'єктивне відчуття, яке не завжди можна побачити з боку. Саме тому учитель має створити такі умови, щоб кожен його учень міг пережити радість свого досягнення, відчуті та усвідомити свої можливості, повірити в себе [4].

Варто звернути увагу на вплив ситуація успіху на подальше життя дитини, емоційне враження, яке вона залишає в душі молодшого школяра, позитивні зміни стиль життя учня. Відчуття успіху може стати для дитини початком змін у взаємовідносинах з іншими людьми, стимулом для її подальшого особистісного зростання. Ця перша позитивна сходинка в житті молодшого школяра в подальшому сприяє зміцненню характеру дитини, підвищенню стресостійкості, здатності до опору іншим [4].

К. Ушинський у своєму педагогічному творі «Праця в її психічному і виховному значенні» наголошував на тому, що тільки успіх підтримує інтерес учня до навчання. Оскільки дитина, яка ніколи не пізнала радості праці під час освітнього процесу, яка не відчула гордості від того, що труднощі подолані, втрачає бажання, інтерес учитися. В. Сухомлинський наголошував на важливій ролі методів, які використовує вчитель під час уроку, та наголошував на тому, що вони повинні викликати у дитини інтерес до пізнання навколишнього світу, а навчальний заклад – стати школою радості. Радості пізнання, радості творчості, радості спілкування. Це означає, що головний зміст діяльності вчителя: створити кожному учневі ситуацію успіху.

Також значний інтерес проблема створення ситуацій успіху викликає у О. Белкіна. Він висловлював думку, що знищення віри дитини в себе негативно вплине на її подальше життя. Одне необережне слово, один непродуманий крок учителя можуть надломити дитину так, що потім не допоможуть ніякі виховні хитрощі. Таким чином, учень тоді тягнеться до знань, коли відчуває потребу в навчанні, для отримання певних знань і вмінь, які допоможуть дійти до бажаних результатів. Бо успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, що породжує енергію для подолання труднощів, бажання вчитися [51, с. 147].

Ситуація успіху надає можливість досягнення значущого навчального результату, що передбачає цілеспрямоване подолання учнем труднощів, які зустрічаються в певній діяльності, надання взаємної допомоги в досягненні успіху, конструктивну педагогічну взаємодію в цілому [24, с. 26].

Варто зазначити, що виникнення педагогічної технології створення ситуації успіху відбулося завдяки діяльності видатних педагогів. А. Макаренко в процесі своєї педагогічної діяльності розробив і впровадив ідею «завтрашньої радості», а В. Сухомлинський розвинув цю ідею та створив «Школу радості». Науковий доробок і результати діяльності цих видатних педагогів дозволяють зробити висновок про можливості

впровадження в освітній процес сучасної початкової школи педагогічної технології, спрямованої на створення умов для радісного та успішного навчання учнів [4]. В основу цієї педагогічної технології покладено особистісно зорієнтований підхід до організації освітнього процесу. Однак варто зауважити, що успіх досягається лише в тому випадку, якщо результат своєї діяльності успіхом вважає сама дитина.

Головний зміст діяльності вчителя, вважає О. Белкін, полягає в тому, щоб створити кожному вихованцю ситуацію успіху. Завдання вчителя в тому і полягає, щоб дати кожному зі своїх вихованців можливість пережити радість досягнення, усвідомити свої можливості, повірити в себе [51, с. 147].

О. Гусак і В. Луценко зауважують, що створення ситуації успіху в навчальній діяльності передбачає певний алгоритм, а саме:

- установка на діяльність (емоційна підготовка до розв'язання навчального завдання);
- забезпечення діяльності (створення умов для успішного розв'язання);
- порівняння одержаних результатів із передбачуваними (свідоме ставлення до результатів своєї навчальної праці).

А. Кіктенко, М. Кірик, О. Любарська, О. Пехота, В. Химинець погоджуються з тим, що в основі створення ситуації успіху покладено особистісно орієнтований підхід до процесу освіти. На їхню думку, ситуація успіху являє собою поєднання умов, які забезпечують успіх як результат цієї ситуації. Її організовує вчитель з метою успішного навчання учня і відчуття які приносять йому задоволення [66, с. 106].

На основі аналізу понять успіх і ситуація успіху формуються поняття успішність і стан успіху. Учені характеризують поняття «стан успіху» такими ознаками: виникнення радості, яка пов'язана з пізнанням чогось нового, невідомого; почуття «осіяння» учня, оскільки йому стають зрозумілі певні явища навколишнього світу; відчуття та усвідомлення дитиною успішного вирішення нею певного завдання, задачі, ситуації; усвідомлення визнання досягнутих нею результатів іншими людьми (учнями, вчителем,

батьками); відчуття збільшення, припливу енергії, яка забезпечує подальші його успіхи в навчальній діяльності та спілкуванні. Успішність – це внутрішній стан особистості. До цього особливого стану особистість може прийти поступово, зосереджуючи свої бажання, дії з їх реалізації. Таким чином, можна стверджувати, що успіх і успішність співвідносяться між собою як часткове і загальне. Успішність здебільшого розглядають у аспекті певної діяльності, яка має супроводжуватись певними успіхами (перемогами, здобутками, досягненнями [48, с. 384].

Існує думка, що ситуація успіху – це суб'єктивний психічний стан, який характеризується задоволенням від наслідків фізичного або морального напруження особистості [4]. Проте ми переконані, що цілеспрямоване, організоване створення учителем сприятливих умов, використання певних форм, методів та прийомів в освітньому процесі сприятиме досягненню успіху кожним окремим учнем і класом в цілому.

1.2. Психолого-педагогічні умови створення ситуації успіху в початковій школі

Учитель зобов'язаний приймати учнів з усіма їх достоїнствами та вадами, домаганнями та емоціями, такими, якими вони є. К. Роджерс висловив думку, що створити умови для значущого навчання вийде лише у того вчителя, який може тепло приймати учнів, виказувати безсумнівне позитивне відношення і здатний відчувати емпатію до почуття страху, захоплення, розчарування коли знайомимося з новим матеріалом [38, с. 292].

А. Белкін умовно об'єднує учнів в наступні групи:

- Надійні – це діти різного віку, у них добрі здібності, сумлінно виконують свої обов'язки, зачасту займають активну громадську позицію, самостійні, впевнені, рівень їх намагань відповідає їх можливостям. У класі вони почуваються спокійно та впевнено. Добрі взаємини у сім'ї.

– Впевнені – система роботи не налагоджена, хоча здібності, інколи, є більшими ніж у «надійних». Періоди підйому змінюються спадом, розслабленням, спадом. Діти реагують однаково емоційно на досягнення і поразки. В школі викликають симпатію у вчителів та однокласників. Недоліками таких школярів: збої в роботі, швидко звикають до успіху, впевненість переростає у самовпевненість. Такі діти зростають у дружніх, дбайливих сім'ях.

– Невпевнені – мають успіхи у навчанні, пізнавальний інтерес, зазвичай, пов'язаний з навчальною діяльністю. Відповідально ставляться до справи, мають добрі здібності і, але у своїх силах не впевнені. Причини можуть бути: знижена самооцінка, часто змінюється настрій, в сім'ї складні стосунки, поразки епізодичного характеру тощо. Найбільш болісно такі дітки реагують на упереджене ставлення вчителів і необ'єктивну оцінку. Від особистості учня залежить добір прийомів роботи вчителя з учнем цієї категорії ,але і від стилю міжособистісних взаємин, також від конкретної ситуації.

– Зневірені – непогана підготовка та здібності, є успіхи в навчальній діяльності. З різних причин була втрачена радість сподівань, колись відчута учнем. Причинами відчаю є: отримана серія поразок, педагогічна безтактність, зміна позиції в сім'ї (з улюбленця на «попелюшку»).

Вчителям слід взяти до уваги, що чим менша надії на успіх у дитини, тим швидше вона замкнеться у собі і виставить щодалі більший захист від втручання. Їй легко стати відчуженою через свою чутливість, своєрідність, небажання змінюватись. Ефективні прийоми в роботі з такими учнями – створити ситуації успіху, що полягають у виконанні серії доступних доручень і завдань, які призведуть до відчуття значимості та успіху дитину.

Учителям потрібно не забувати про необхідність правильного добору слів, які використовують при зверненні до дітей. Кожному з дітей, до якої б групи вона не належала, необхідна підтримка та захист, віра та любов, надійна опора. Саме тому вони, на підсвідомому рівні, постійно привертають

увагу до себе позитивним чи негативним вчинком. Педагогам необхідно робити акцент на позитивних якостях школяра, показувати дитині їх, хвалити дитину, при досягненні навіть маленького успіху. Похвала, зроблена при всьому класі, стає трампліном, що допоможе повірити в себе та досягти успіху. О. Пехота звертає увагу на таку властивість мозку, як остання вербальна конструкція. Через це, останні вимовлені слова, відразу приймають образне втілення, яке для мозку на підсвідомому рівні стає спонуканням до дії. [4]

Коли учень переживає ситуації успіху то:

- підвищується мотивація до навчання і розвивається пізнавальний інтерес, дозволяє учневі відчувати задоволеність навчальною діяльністю ;
- стимулюється досягати високих результатів своєї праці;
- відбувається корегування особистісних особливостей таких, як тривожність, невпевненість, занижена самооцінка;
- розвивається ініціативність та активність, також креативність;
- підтримується в класі сприятливий психологічний клімат [4].

Усе це сприяє формуванню позитивного активного стану в пізнанні, однак психологи попереджають і про можливі негативні стани, стресові стани, що наступили після пережитого успіху. Такий парадокс можливий, на думку Є. Коротаєвої, з різних причин:

- успіх, який дістався ціною малих намагань, може стати причиною переоцінки, точніше до завищеної оцінки своїх можливостей.
- за сильним переживанням якої-небудь емоції обов'язково слідує розслаблення: якщо ж у цей період запропонувати людині якусь діяльність, то вона, найімовірніше, буде менш успішна, ніж попередня.
- переживання успіху може бути затьмарене для суб'єкта діяльності, якщо результат, важливий і значимий для нього самого, не буде адекватно оцінено іншими людьми.

– емоція успіху не буде сильним переживанням, якщо результати діяльності не значимі для її суб'єкта, який накладає свій відбиток на відношення конкретної людини до даного роду діяльності.

Якщо успіх – це емоційне переживання, то успішність – це якісна характеристика результатів навчальної діяльності конкретного учня. Якщо успіх може переживатися як одноразово, так і багаторазово, то успішність завжди має протяжність у часі. Успіх може стати для учнів свого роду пусковим механізмом для реалізації успішного навчання. Емоції успіху (неуспіху) є найсильнішим чинником активізації навчальної діяльності. Цей факт визнавали і визнають педагоги і психологи. Ситуація успіху, що відображається в стійкому емоційному стані учня, мотивує його бажання включитися в навчальний процес, взяти в ньому посильну участь; вона створює умови для такої участі і впливає на формування усвідомленого ставлення до результатів своєї навчальної праці. Умовою переростання позитивного ставлення до навчання в активне, творче ситуація успіху стає, якщо формує в суб'єкта діяльності: позитивні емоції, приємне почуття задоволення, викликане подоланням труднощів, які створені вчителем і обрані самим учнем; емоції радості, інтелектуального підйому в процесі вирішення навчальних завдань; усвідомлення недостатності рівня своїх знань і вмінь та прагнення підвищити цей рівень; формування стійкої потреби в самоосвіті [13, с. 30].

Не відчувавши успіху в дитини зникає цікавість до школи і навчальних занять, проте досягнувши його в її навчальній діяльності ускладнюється низкою обставин, серед яких можна назвати брак знань і вмінь, психологічні і фізіологічні особливості розвитку, слабка саморегуляція та інші. Тому педагогічно виправдано створення для школяра ситуації успіху – суб'єктивного переживання задоволення від процесу і результату самостійно виконаної роботи. Технологічно ця допомога забезпечується низкою операцій, що здійснюються в психологічній атмосфері радості і схвалення, створювані вербальними (мовними) і не вербальними (міміко-пластичними)

засобами. Підбадьорливі слова і м'які інтонації, мелодійність мови і коректність звернень, так само як відкрита поза і доброзичлива міміка, створюють у поєднанні сприятливий психологічний фон, який допомагає дитині впоратися з поставленим перед нею завданням [51, с. 148].

Упровадження ситуації успіху розв'язує ряд проблем дітей, зокрема подолання агресивності, пасивності, лінощів, ізолюваності в класі (групі) тощо. Зміст педагогічної технології створення ситуації успіху полягає в отриманні інформації, необхідної для розвитку дитини, яка має певні труднощі з навчанням. Вчителі інклюзивних класів (груп), посилюють акцент на позитивному в дитині з особливостями в розвитку, намагаючись виховати в ній впевненість у собі, спонукати до пошуку, духовного удосконалення її внутрішнього світу [71, с. 213].

Отже, створення ситуації успіху під час уроку не тільки позитивно вплине на молодшого школяра, але й на дитину з особливими освітніми потребами.

1.3. Шляхи створення ситуації успіху в початковій школі

Як і в будь-якого іншого процесу, існують різноманітні шляхи створення ситуації успіху на уроці в початковій школі.

О. Пехота пропонує такі технологічні операції створення ситуацій успіху:

1. Зняття страху – допомагає в подоланні невпевненості у своїх силах, нерішучості, боязкість самої справи і оцінки суспільства. «Ми всі пробуємо і шукаємо, тільки так може щось вийти». «Люди вчаться на своїх помилках і знаходять інші способи вирішення». «Тематична діагностувальна робота досить легка, цей матеріал ми з вами проходили».

2. Авансування успішного результату – прийде на допомогу вчителю, коли треба висловити твердість свого перекладання у тому, що його учень неодмінно впорається з поставленим перед ним завданням. Що, у свою чергу,

вселяє дитині віру у свої сили і можливості. «У вас обов'язково вийде». «Я навіть не сумніваюся в успішному результаті».

3. Приховане інструктування дитини у засобах і формах здійснення діяльності – покликане допомогти дитині в уникненні поразки, полягає у висловленні вчителем натяку чи побажання щодо виконання роботи учнем. «Можливо, ліпше почати з.....». «Працюючи над завданням, не забудьте про...».

4. Внесення мотиву – демонструє дитині задля чого, заради кого реалізується ця діяльність, кому буде добре після завершення виконаної роботи. «Твоїм товаришам не впоратися без твоєї допомоги...»

5. Персональна винятковість – позначає важливість зусиль дитини в майбутньому або здійснюваної діяльності. «Тільки ти і міг би...». «Тільки тобі я можу довірити...». «Ні до кого, крім тебе, я не можу звернутися з цим проханням...»

6. Мобілізація активності або педагогічне навіювання – спонукає до виконання конкретних дій. «Нам вже не терпиться почати роботу...». «Так хочеться скоріше побачити...»

7. Висока оцінка деталі – допомагає емоційно пережити успіх ще не результату в цілому, а якоїсь його окремої деталі. «Тобі особливо вдалося пояснення». «Найбільше мені у твоїй роботі сподобалося...». «Найвищою похвали заслуговує ця частина твоєї роботи» [51, с. 148-149].

В інклюзивному просторі для дітей з особливими освітніми потребами пропонують використовувати прийоми ситуації успіху, описані А. Белкіним у його праці «Ситуація успіху. Як її створити»:

Анонсування. Сутність прийому полягає в наступному: учень з особливими освітніми потребами заздалегідь попереджений вчителем про можливі труднощі на які він може наштовхнутися, даючи, таким чином, можливість краще підготуватися до них. Цей прийом доцільно застосовувати у позакласній діяльності, перед самостійними та діагностичними роботами.

Даю шанс. Цей прийом допоможе досягти успіху в певній справі дитині з особливими освітніми потребами, наприклад, їй можна доручити самотійно записатися на гурток або дати можливість виконати таке доручення, з яким вона обов'язково впорається.

Прямуй за нами. Прийом орієнтовано на підтримці сильним учнем учня з особливими потребами. Наприклад, його можна об'єднати з сильною командою, групою учнів, де він зможе отримати необхідну допомогу і буде «тягнутися» за сильнішим товаришем.

Авансування. Сутність прийому виявляється у заохоченні, яке дається учневі, ніби, авансом, в той час, коли він ще не заслужений або заслужений частково.

Сходи. В основі прийому покладено покроковий рух до знань «особливої» дитини разом із педагогами, психологічного самовизначення. Він включає наступні етапи:

- «психологічна атака» – зламання психологічної напруги, створення умов для психоемоційного контакту між вчителем та учнем;

- «емоційне блокування» – розчарування знизити до мінімуму, не допускати виникнення образ, орієнтувати дитину на оптимістичну оцінку подій з песимістичної;

- «вибір головного напрямку» – виявлення в особистості центру психологічної напруги, знайдення шляхів її подолання;

- «вибір рівних можливостей» – забезпечення для невпевненої дитини приблизно однакових умов з однокласниками, задля проявлення себе;

- «неочікуване порівняння» – розкривається в порівнянні роботи, зробленої кількома учнями, зробивши акцент, при цьому, на «особливого» учня;

- «стабілізація» – створення умов відчуття підтримки, для особливої дитини.

Сімейна радість. Означений прийом допомагає батькам реально оцінити інтелектуальні можливості своєї дитини, повірити у її сили [71, с. 216].

Учитель здійснює освітній процес добираючи певні форми, методи, прийоми навчання учнів. Значні можливості для створення ситуації успіху на уроці має реалізація диференційованого підходу. Реалізація цього підходу (використання диференційованих завдань (як за рівнем навчальних досягнень, так і за інтересами), диференціація педагогічної підтримки вчителя дозволяє врахувати індивідуальні особливості кожного учня (рівень підготовки, здібності, тип темпераменту, особливості характеру, настроїв, самопочуття тощо). Учитель таким чином забезпечує учням можливість виявити свою індивідуальність, продемонструвати свої сильні сторони, розкрити творчий потенціал. Все це сприятиме позбавленню дитини страху, натомість вона стане впевненішою, більш вмотивованою, відкритою. Реалізація диференційованого підходу в навчанні молодших школярів забезпечує індивідуальний темп навчання кожному. Відтак кожен учень може виконати завдання у своєму темпі, відчувати свою успішність, розвинути пізнавальний інтерес. Надзвичайно важливо також надати учням право обирати зміст, форми і методи навчання [51, с. 150]. Для цього можна запропонувати учням обрати вправи, які мають одну мету і зміст, але різні за формою. Також вони можуть різнитися за обсягом, рівнем складності, рівнем педагогічної підтримки. Відтак виконання таких диференційованих завдань потребуватиме від учнів різної розумової діяльності. Перед вибором таких вправ учитель повинен ознайомити учнів з їхніми особливостями (різним рівнем складності, обсягом, різними видами презентації результатів його виконання тощо). Потім педагог пропонує учням обрати таку вправу, з якою вони, на їхню думку, зможуть виконати. Очевидно, що учнів треба вчити робити такий вибір. Передусім він має володіти певними навичками самостійної роботи. Також важливо позитивно налаштовувати учнів, допомагати їм переконатися, що вони зможуть виконати будь-яке завдання,

якщо будуть працювати старанно, активно, використовуючи всі свої можливості.

Створенню ситуації успіху сприяє використання вчителем процесі кооперативного навчання. Оскільки деякі учні під час самостійної роботи нерідко відчують невпевненість у своїх силах. Працюючи ж у парах, рійках чи малих групах, вони можуть виконати завданням успішно. Також, використання кооперативних форм навчання дозволяє педагогу активізувати діяльність учнів, розвивати у них навички ефективно комунікації. Раніше в основі структури уроку було повідомлення вчителем нового матеріалу, розраховане на запам'ятовування і відтворення його учнями. Внаслідок цього успішним в освітньому процесі почувався той учень, який мав розвинені здібності до запам'ятовування, та міг точно відтворити інформацію. Окрім гарної пам'яті учень повинен був володіти довільним запам'ятовуванням. Однак довільність пізнавальних процесів формується в дитини лише наприкінці молодшого шкільного віку. Це спричиняло те, що значна частина учнів, слухаючи пояснення вчителя в класі, не могли засвоїти, відтворити почуту інформацію, і тим більше – застосувати її на практиці.

Найбільш ефективним для створення на уроці ситуації успіху є поєднання педагогом репродуктивних, проблемно-пошукових і творчо-відтворюючих методів навчання. Проблемні ситуації можуть створюватися на всіх етапах процесу навчання. Учитель створює проблемну ситуацію, спрямовує учнів на її рішення, організовує пошук рішення на основі знань, висуваються гіпотези, встановлюються причинно-наслідкові зв'язки. Рішення проблемної ситуації на занятті підвищує міцність і дієвість засвоєних знань, що дозволяє учням відчути свою причетність до того, що відбувається на уроці.

Метод проєктів – педагогічна технологія, орієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і набуття нових, це самостійна творча робота учнів під керівництвом вчителя [51, с. 151]. Проєкти можуть

виконуватися дітьми як індивідуально, так і групами. Значення методу проєктів у технології створення ситуації успіху на уроці:

- розвиток активної позиції учня в навчальній діяльності, його самостійності, ініціативності;
- виховання вміння працювати в колективі, розвиток комунікативних здібностей;
- підвищення впевненості учнів у собі, мотивації навчання;
- побудова навчального процесу з опорою на інтереси дітей.

Педагогу дуже важливо знати, який емоційний фон переважає в класному колективі протягом навчального дня і наскільки успішними оцінюють свої навчальні досягнення школярі. Цьому сприяє рефлексія, до якої педагог підводить учнів, підбиваючи підсумки уроку, використання самооцінювання і взаємооцінювання протягом уроку. Початкова школа завжди була і залишається тим місцем і часом життя кожної людини, від яких незримі нитки простягнуться у всі сфери її подальшого, причому, не тільки шкільного життя. Любов до читання, повагу до природи, можливість виразити себе в мистецтві, спорті. Здатність організувати простір навколо себе – ну, хоча б на парті і в портфелі, здатність ділити з другом роботу і взяти на себе відповідальність за свою частину роботи. Здатність відчувати гордість за свій загальний успіх.

Прагнення особистості до успіху є способом подолання неуспіху. Основним чинником, який забезпечує особистісне зростання, є діяльність людини, яка приносить їй успіх. Оскільки саме успіх є джерелом внутрішніх сил та енергії особистості. Саме тому головною метою діяльності вчителя має бути прагнення створити на уроці ситуацію успіху для кожної дитини. Це дасть їй можливість пережити радість пізнання, досягнення поставленої мети, усвідомити свої сильні сторони, повірити у власні сили.

Для цього вчителю необхідно:

– підготувати учнів до правильного сприйняття нового матеріалу, налаштувати на правильне виконання прикладів, задач, написання диктантів;

– підбадьорювати, якщо у них щось не виходить, або вони допускають помилки. Використовувати на уроці ігрові ситуації, загадки, творчі завдання, впливати на формування інтересу до навчальних предметів [51, с. 152].

Залучення батьків до взаємодії є однією з умов створення ситуації успіху учням з метою формування у них позитивного та дієвого ставлення до успіху. Оскільки, як зазначає А. Белкін ситуація успіху – це результат продуманої та підготовленої стратегії і тактики вчителя та сім'ї. Вчитель може створити необхідні умови, які б дали можливість кожному учневі відчувати радість успіху, організувавши педагогічний процес відповідним чином. Проте не менш важливим у формуванні позитивного та дієвого ставлення до успіху учнів у навчанні відіграють батьки.

О. Граборов наголошує, що сім'я повинна завжди з повагою ставитись до навчання дитини, підтримувати та розвивати її бажання вчитися. Саме спільна діяльність вчителя та батьків забезпечить досягнення успіху учнями у процесі навчання та виховання. Відповідно ефективність створення ситуації успіху розумово відсталим учням залежить від тісної співпраці сім'ї з навчальним закладом. У випадку, коли батьки цікавляться успіхами дитини та підтримують її, вона буде докладати більше зусиль для їх досягнення, а отже стане активним учасником навчального процесу. З цього приводу А. Белкін зазначав, що сили школи збільшуються тоді, коли є співпраця з сім'єю, і навпаки значно зменшуються, коли співпраці немає. Діти, які відчують підтримку батьків є більш активними та вмотивованими на діяльність. Крім того, коли учні знають, що батьки цікавляться їхніми досягненнями, вони докладають більше зусиль з метою отримання похвали. Очевидно, що за підтримки сім'ї створення ситуації успіху у навчально-виховній діяльності відбуватиметься цілісно та матиме кращі результати.

Тому важливою педагогічною умовою створення ситуації успіху у роботі з розумово відсталими учнями є залучення до цього батьків.

С. Миронова зазначає, що співпраця з батьками дітей обов'язково має бути диференційованою та основною мірою залежить від готовності батьків до цього. Тому для ефективної роботи з сім'ями дітей передусім необхідно визначити: умови виховання; культурний рівень батьків; характер сімейних стосунків; готовність батьків до повноцінного співробітництва; наявність та доцільність ініціативи у співробітництві; адекватність оцінки можливостей дитини; ефективність використання рекомендацій, що надаються педагогами. Ці показники дають змогу скласти цілісну картину про особливості сімейного виховання, готовність батьків до співпраці. Тому передумовою залучення батьків до створення ситуації успіху має бути вивчення сім'ї з метою визначення доцільних форм, методів та прийомів роботи [25, с. 55-56].

Для створення ситуації успіху доцільно використовувати такі методи і прийоми:

1. Створення довірливої атмосфери: посмішка, звернення на ймення, погладження, співпереживання учню.
2. Зняття почуття страху.
3. Чітка інструкція до виконання завдання. Рекомендації щодо виконання запланованого.
4. Підтримка особистості, акцентування на її сильних сторонах.
5. Використання прийому позитивного підкріплення: треба переключити уваги дитини з себе на справу за допомогою підкреслення її соціальної значущості.
6. Педагогічне навіювання (за допомогою використання сили голосу, інтонації, міміки), яке посилює віру дитини в успіх і стимулює до діяльності.
7. Педагогічне оцінювання результату: оцінювати варто не дитину, а її діяльність, одержані результати.
8. Розвиток у дитини віри в її майбутні успіхи [4]. Позитивні враження від досягнутого успіху можуть бути такими сильним, що переборють навіть

стійке негативне ставлення дитини до навчання. І така ситуація впливатиме також на інших учнів у класі.

О. Пехота пропонує створювати банк ситуацій успіху. Для цього дітям пропонується провести анкетування у вигляді методики «Незакінчені речення»:

1. Якщо я одержу хорошу оцінку – це означає, що... .. мене похвалять батьки;... Я добре знаю навчальний матеріал;... вчителька зрадіє; ... У мене покращується настрій і мені хочеться робити уроки та ходити до школи.

2. Якщо я отримую погану оцінку – це означає, що... У мене погіршується настрій;... мене покарають;... вчителька засмутиться;... Я буду нервуватися;... Мене будуть вважати поганим учнем;... У мене зникає інтерес до навчання.

3. Мені завжди приємно, якщо дорослі в школі... мене поважають;... звертають на мене увагу;... хвалять мене;... ввічливо зі мною спілкуються;... довіряють мені;... коли мені погано, відчують це;... називають мене на ім'я;... справедливо оцінюють кожного учня класу.

4. Коли я дивлюся на вчительку, то мені здається, що..... у мене погіршився настрій;... мене покарають;... вчителька засмутиться;... Я буду нервуватися;... Мене будуть вважати поганим учнем;... У мене зникає інтерес до цього навчального предмета.

5. Я почуваюся впевнено, якщо у школі... мене хвалять;... ставлять хороші оцінки;... викликають до дошки;... допомагають;... доброзичливі до мене;... мене розуміють і підтримують.

Психологи пропонують таку формулу створення ситуації успіху на уроці: почуття – віра в успіх – натхнення – інтерес до навчання [51, с. 152].

Важливу роль в успішному опануванні учнями початкової школи мовно-літературними компетентностями відіграють вправи і завдання. На уроках української мови і літературного читання в початковій школі, що дозволяють створити ситуацію успіху наступні прийоми.

Прийом «Навмисна помилка» сприяє активізації уваги молодших школярів. Його можна використовувати для перевірки рівня засвоєння дітьми знань з окремої теми. Наприклад, для з'ясування усвідомлення другокласниками змісту оповідання Василя Сухомлинського «Як Наталя у Лисиці хитринку купила» можна запропонувати їм виконати таке завдання:

Завдання № 1 Прослухайте фрагмент тексту:

Прийшла Лисиця на базар, принесла повну торбу якогось краму, прикритого білим рушничком. Діло було зимою. Стала Лисиця в ряд, підняла пухнастий комір, поставила кошик на стіл, відкрила, й побачили люди: у кошику хитринки. Ішла повз базар Наталочка. Побачила – Лисиця хитринки продає. Підійшла і вибрала собі таку хитринку: маленька дерев'яна дівчинка приклала руку до голови, скривилася й жалібно пищить: «Ой, голова болить». Купила Наталя хитринку, принесла додому. Треба готувати уроки, але ж не хочеться.

Вище поданий уривок тексту читає учень («впевнений у собі»), який, прочитавши фрагмент, говорить фразу «Після цього відбулися такі події ...» і розповідає таке: Наталка вирішила віднести хитринку назад на базар та віддати Лисиці, але так і не змогла знайти маленької дерев'яної дівчинки. Закінчивши пошуки у Наталки заболіла голова, і мама порадила їй відпочити, а потім покататися на ковзанах з подружками. Мама дівчинки була дуже добра і дозволила у цей день їй не виконувати домашнє завдання. Учні класу, на яких вкаже цей учень, повинні виправити його помилку і переказати зміст оповідання якомога ближче до авторського варіанту.

Розвитку зв'язного мовлення, а саме формуванню стилістичної вправності у процесі опрацювання морфемної будови слова сприяє виконання завдань такого змісту:

Завдання № 2 Прослухайте умову задачі.

Вінні-Пух подарував Братцю Кролику на день народження морквинки. Братець Кролик так зрадів, що пригостив Вінні-Пуха чаєм і чудовим тортом, а сам з'їв аж цілих 4 морквинки. Які ж чудові та смачненькі були ці

морквиночки! Скільки морквинок залишилось у Братця Кролика? Розв'яжіть задачу. Яку відповідь ви отримали? Чому? Що треба зробити, щоб розв'язати цю задачу? [66, с. 106].

Такий прийом допоможе невпевненим дітям відчуті успіх і переконатися у своїй здатності правильно виконувати завдання.

Одним із ефективних методів навчання учнів початкових класів є дидактична гра, яка на початку навчання у школі є провідним видом діяльності дітей. Використання ігрових технологій навчання сприяє задоволенню біологічних потреб учнів (реалізувати вихід надлишкової енергії та бажання стати лідером; проявити себе як особистість; перевірити власні можливості в колективній діяльності; певним чином виявити себе серед однолітків; задовольнити потребу у відпочинку тощо), так і забезпечити ситуацію успіху. Таким завданням ігрового характеру є:

Завдання № 3 «Дешифрувальник»

До нас на урок завітала Білочка, вона впевнена, що саме ви зможете їй допомогти. Злий чаклун наклав на неї закляття і тепер вона не зможе знайти свій дім до тих пір, поки не відгадає три слова, зашифровані цифрами. Давайте допоможемо Білочці, користуючись підказкою. Перше слово – іменник, значення якого розкривається у тлумачному словнику так: «велика площа землі, заросла деревами і кущами». Що ви можете сказати про ці слова? Доведіть, що ви не помилилися. 1) 436; 2) 436512; 3) 436434511.

Підказка 1 а б в 2 г г д е є 3 ж з и і ї й 4 к л м н 5 о п р 6 с т у 7 ф х ц 8 ч ш щ 9 ь ю я

Виконавши завдання, учні мають розшифрувати слова і зробити висновок, що всі три слова є спільнокореневими. Вони мають зазначити, що два останніх слова є прикметниками. Тим, хто швидко впорався із цим завданням, можна запропонувати проаналізувати відгадані слова як частину мови.

Створенню позитивного настрою на уроці сприятиме використання гри «Закінчи речення», яку доцільно проводити на уроках української мови під

час опрацювання матеріалу з розділу «Речення». Учні сидять в одному колі з учителем і по черзі виконують завдання:

Завдання № 4 Закінчіть речення:

Я люблю... Я прагну... Я сподіваюсь... Я радію... Я вірю... Визначте основу речення. Поміркуйте і скажіть, що є спільним для цих речень?

Такі завдання дозволяють не тільки активізувати аналітико-синтетичну діяльність учнів, а й забезпечити поступове формування впевненості в собі, у власному успіху в тих молодших школярів, яких можна віднести до категорії «зневірених» і «невпевнених». Сформуванню впевненості дітей можна за допомогою прийомів, в основі яких є позитивний зворотній зв'язок і безмежна віра в учнів. Наприклад, використання прийому «Визначайте труднощі ваших завдань» покликане сформувати в молодших школярів упевненість у своїх силах, адже дозволяє педагогові визначити, що діти «мають рацію», сприймаючи пропоновані вчителем завдання як важкі.

Завдання № 5 Прочитайте завдання й оберіть серед них те, яке ви можете виконати. Виконайте обране завдання.

1. Дайте відповідь на запитання: «Чому кажуть, що мова є безсмертною скарбницею народу?».

2. Поміркуйте і скажіть, що ви знаєте про культуру мовлення і спілкування?

3. Дайте відповідь на запитання: «Що є спільного, а що відмінного у значеннях слів «мова» і «мовлення?».

Відповідаючи на питання, роблять заповнення «Кола Вена». Вихованню учня, впевненого у своїх силах, що успішно виконує завдання з української мови та читання на уроці, і вдома можна через інтеграцію згаданих навчальних предметів з мистецтвом. У цьому випадку, з нашого погляду, доцільно використати артпедагогічні технології навчання, основними завданнями яких є формування усвідомлення школярем себе як особистості, прийняття себе і розуміння власної цінності; усвідомлення свого взаємозв'язку зі світом і свого місця в соціокультурному просторі; його

творча самореалізація. Сформувані в учнів мовно-мовленнєву, читацьку та пізнавальну компетентності, створити відчуття успіху допоможуть, до прикладу, художньо-прикладні, фото- і відеостратегії артпедагогічних технологій навчання. Вважається, що однією із сучасних художньо-прикладних стратегій, які варто використовувати на уроках української мови і літературного читання, є колажування. Цей метод полягає у прикріпленні (приклеюванні) до певної основи різноманітних матеріалів, що відрізняються від неї за кольором і фактурою. Популярність цієї стратегії полягає в тому, що під час виготовлення колажу не виникає напруження від відсутності або недостатньої сформованості художніх здібностей у його виконавців. Також, на відміну від малюнка, де є авторство, під час виконання колажу можлива колективна творчість, яка, як відомо, має значний вплив на особистість молодшого школяра [66, с. 107].

Так, вважаємо, що з метою успішного засвоєння учнями звукової системи української мови доцільним буде таке завдання, як-от:

Завдання № 6. Розгляньте запропоновані фотографії. Знайдіть серед них зайві. Доведіть, що ви не помилилися. Складіть колаж із запропонованих світлин, розташовуючи зображення тварин за алфавітом. Яку назву йому можна дати? Запишіть словами зображене на фото. Зробіть звуко-буквений аналіз двох слів на власний вибір.

Результатом аналізу зображень учасниками першої групи має бути висновок, що фото оленя є зайвим, тому що, там зображено тваринку, назва якої починається голосним звуком. Назви тварин всіх інших світлин починаються з приголосного звука. Діти з другої групи мають вибрати фото лева, так як це єдина тварина, чия назва – слово, що складається з одного складу. Наступні слова мають у своїй будові два склади. Діти молодших класів, із третьої групи, мають обрати фотографію кози, через те, що має наголошений другий склад. Усі інші слова (кролик, качка, мавпа, півень) мають наголошений перший склад.

Останнім часом неабияку цікавість у дітей викликають фото- та відеостратегії. Багато хто робить аматорські знімки і, навіть, знімає власне відео. Саме тому на уроках доречним буде використання відеороликів, анімаційних фільмів, написання фотооповідань тощо. Наступне завдання передбачає використання саме відеостратегій. Їх можна використовувати для популяризації певних знань, успішного формування вмінь і навичок. Так, на уроці літературного читання можна запропонувати молодшим школярам виконати таке завдання, яке зумовлює інтеграцію знань:

Завдання № 7 Уявіть, що ви – актори. Подумайте і скажіть, кого із героїв казки «Рукавичка» ви хотіли б зіграти. Об'єднайтесь у групи «талановитих акторів» так, щоб кожна група змогла повністю озвучити мультфільм, знятий за мотивами цієї казки. Озвучте мультфільм. Під час озвучування пам'ятайте, що часте вживання в мовленні спільнокореневих слів є грубою помилкою. Як цього можна уникнути?

Процес виконання деяких пропонованих завдань побудований на засадах групової роботи учнів початкової школи. Такий вибір не є випадковим, оскільки, працюючи у складі гетерогенної групи разом із «надійними» та «впевненими в собі» однокласниками, «зневірені» і «невпевнені» діти поступово змінюють свої позиції, відчуючи успіх у виконанні завдань різного рівня складності [66, с. 108].

Створення ситуації успіху під час освітнього процесу спирається на зацікавленні дітей, оскільки саме інтерес є основою мотива, який впливає на міцність знань. Даний процес необхідно здійснювати з використанням різноманітних методів та методик. До них відноситься прийом «Ромашка Блума», що передбачає постановку питань шести різних типів. Ці питання складають самі учні та за допомогою «перехресного опитування» педагог встановлює зв'язки з попередніми знаннями. Поставити правильне, доречне запитання набагато складніше, ніж просто дати відповідь. Таким чином активізується аналітичне та критичне мислення, надається простір для творчості. Ситуаціями успіху є й розв'язання питань, в яких закладено

протириччя. «Необхідність побороти протириччя є одним із найсильніших двигунів думки, яка шукає»[25, с. 53].

Активізація пізнавальної діяльності забезпечується також під час роботи над питаннями, які вимагають порівняння. Питаннями для порівняння можуть бути реальні ситуації з життя. Проблемними є також завдання на встановлення причинно-наслідкових зв'язків». [25, с. 54]. Активізація розумових дій вимагає й усунення різноманітних недоліків, неточностей та протирич. Такі види робіт розвивають увагу, дозволяють контролювати інших та себе. Взаємозв'язок нових знань та з раніше усвідомленими забезпечує формування міцних знань з певної теми певного предмета. Такий зв'язок впливає також і на швидкість засвоєння матеріалу. Проте матеріал не повинен бути повністю протилежним від раніше засвоєного матеріалу, оскільки це може викликати лише плутанину, а ніяк не сформувати компетентності [25, с. 68].

На етапі засвоєння нових знань доречно застосувати прийом візуалізації великого обсягу інформації, тобто має бути реалізовано принцип наочності. До них відносяться різноманітні інтелектуальних карт. Отримуючи завдання підібрати конкретну інтелектуальну карту для розкриття основного змісту певної інформації, молодший школяр мимовільно стикається з потребою ознайомитися з певним та проявити свою творчість, проявити лідерські якості особистості та індивідуальні особливості мислення та розумових операцій. Проте потрібно не забувати про створення сприятливої атмосфери за допомогою системи заохочень, гарних відгуків та оцінок, підтримки як з боку вчителя, так і з боку однокласників. Навіть найменший успіх сприяє формуванню позитивної установки до навчання [50, с. 53].

Отже, існує багато шляхів створення ситуації успіху. Проте всі вони вимагають чіткого усвідомлення, що собою представляє дане поняття та уявлень про особливості учнівського колективу, з яким вчитель працює.

Висновки до першого розділу

Проаналізовано психолого-педагогічну літературу з проблеми створення ситуації успіху у початковій школі, а саме сутність поняття «ситуація успіху», психолого-педагогічні умови та шляхи, методи їхнього створення.

Обґрунтовано необхідність створення ситуації успіху, оскільки це питання виникало значно раніше, проте особливої уваги набуло в умовах Нової української школи. Адже НУШ спрямована на створення можливості дітям навчатися приємно та здобувати не лише знання з певної галузі освіти, а й на набуття практично-корисних вмінь та навичок.

Учені визначають поняття «ситуація успіху» як формулу успішного освітнього процесу, як умови досягнення значних досягнень в освітній діяльності, як співвідношення між очікуваннями і результатами діяльності, як поєднання умов, які забезпечують успіх як результат цієї ситуації, як суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища. Ми ж погоджуємося з думкою, що це таке цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у навчальній діяльності як окремого учня, так і колективу в цілому.

Варто зазначити, що для врахування умов створення ситуації успіху, необхідно звертати увагу на особливості учнів класу, а саме до якої групи вони належать відповідно до класифікації А. Белкіна: надійні, впевнені, невпевнені, зневірені. Даною класифікацією представлено ставлення дитини до успіху, а її врахування допоможе раціонально підібрати методи і прийоми створення ситуації успіху.

Проаналізовано методи і прийоми створення ситуацій успіху під час уроків у початковій школі. А саме: зняття страху, авансування успішного результату, приховане інструктування, внесення мотиву, персональна винятковість, мобілізація активності або педагогічне навіювання, висока оцінка та інші.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЙ УСПІХУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

2.1. Визначення стану створення ситуації успіху в закладах середньої освіти

Дослідження проходило на базі Чернігівської загальноосвітньої школи № 24 Чернігівської міської ради Чернігівської області серед учнів, учителів та батьків учнів 4 класів. Молодші школярі навчаються в умовах Нової української школи відповідно до Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Савченко та Державного стандарту початкової освіти. Відповідно до названих вище документів в учнів мають формуватися компетентності в невимушеній атмосфері та забезпечуватись високий рівень мотивації.

З урахуванням навчального плану початкової школи з метою визначення стану створення ситуації успіху в закладах середньої освіти було розроблено та проведено анкетування серед учителів 4 класів. В опитуванні взяли участь троє вчителів 4 класів.

Аналіз результатів проведеної роботи дав змогу визначити стан сформованості поняття мотивація та ситуація успіху у вчителів.

Анкетування вчителів засвідчило, що поняття «мотивація» вони розуміють як «причина виконання певних дій», «стимулювання до виконання чогось», «уміння застосовувати знання, здобуті на уроках української мови, на практиці», «готовність докласти значних зусиль для виконання поставленого завдання».

На їхню думку, формуванню мотивації в учнів сприятиме: чітке розуміння користі отриманих знань, застосування нетрадиційних технологій на уроці, можливість проявити себе в колективі, розуміння, що учні виконують завдання з певною ціллю, спрямованість на результат.

Учителі вважають, що молодші школярі стикаються з наступними труднощами: складність з утриманням уваги, неуважність, нерозуміння складного матеріалу, що призводить до нерозуміння теми взагалі, під час письма припускають різних граматичних помилок, гублять літери, не здатні формулювати розгорнуті висловлювання, низька швидкість написання, перешкоди у виконанні творчих завдань.

Відповідно до анкетування сприятиме формуванню компетентностей учнів та їхньої мотивації: ігрова діяльність, інтерактивні технології, технології критичного мислення, STEM-освіти, театралізовані ігри, завдання з фактами реальної дійсності, наочний матеріал, зміна видів діяльності, система заохочень.

Питання «Що собою представляє ситуація успіху» викликало певну розбіжність думок у вчителів. Дехто вважає, що це умови за яких дитина може проявити з найкращої сторони у певній діяльності. Інша думка пояснення цього поняття – це ситуація під час якої учні досягають успіху. Також ситуацію успіху трактують як організовану ситуацію, під час якої в учнів формуються компетентності, стійкий інтерес до навчання та внутрішня мотивація.

Питання «На яких уроках доречно створювати ситуацію успіху?» суперечливих думок не викликало. Учителі вважають, що ситуацію успіху можливо створювати на всіх уроках, проте потрібно враховувати як особливості молодших школярів, так специфіку самого освітнього процесу. Тобто це може бути як українська мова, так і математика, або інший навчальний предмет. Тобто не важливо який саме предмет буде, а важлива організована можливість для учня проявити себе.

Питання «На яких етапах уроку доречно створювати ситуацію успіху?» викликало протиріччя у вчителів, оскільки дехто вважаю, що ситуацію успіху варто створювати на початку уроку. Однак є протилежна думка, що ситуація успіху необхідна лише під час рефлексії. Але також існує думка, що не

потрібний конкретний етап уроку, а варто намагатися, що ситуація успіху буде створена протягом всього терміну.

На питання «Якого характеру труднощі виникають в учителів під час створення ситуації успіху?» було надано відповіді: недостатньо часу на уроках, небажання учня приймати участь у навчальній діяльності, страх школяра бути в центрі уваги, психологічна ураженість дитини, відсутність у дітей мотивації, відсутність радості після виконання завдань, віри у власні сили.

Отже, аналіз результатів опитування вчителів дав змогу з'ясувати, що вчителі створюють ситуації успіху на уроках, проте вони потребують формуванні уявлення про особливості створення ситуації успіху та ознайомленні з чіткими рекомендаціями щодо їх організації.

Констатувальний експеримент передбачає визначення рівня навчальних досягнень з математики і української мови перед застосуванням методів і прийомів створення ситуацій успіху з молодшими школярами.

Експеримент здійснювався у вересні 2021 року на базі Чернігівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 24 Чернігівської міської ради Чернігівської області серед учнів 4 класу (30 учнів).

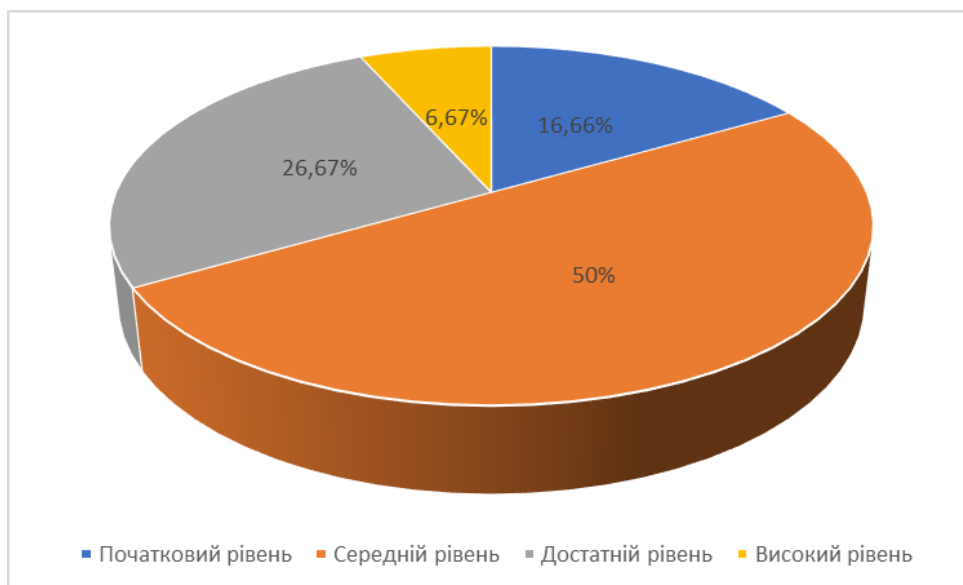
Визначення рівня навчальних досягнень з математики і української мови перед застосуванням методів і прийомів створення ситуацій успіху з молодшими школярами було здійснено за допомогою зрізу знань за наступними рівнями: початковий, середній, достатній, високий.

Зріз знань був виконаний з математики та української мови з тем: «Повторення вивченого у третьому класі. Письмове множення і ділення» та «Повторюю знання про букви і звуки».

Під час зрізу знань з української мови потрібно було зробити звукову модель слів, розмістити слова в алфавітному порядку, вставити пропущені букви в словах, поставити наголос, поділити слова для переносу.

Під час зрізу знань з математики потрібно обчислити значення виразу, розв'язати рівняння та задачу, обчислити частину від числа, виконати приклади з остачею.

Зріз знань показав, що в контрольній групі високий рівень має два учні, достатній рівень має 8 учнів, середній рівень має 15 учнів, а початковий рівень має 5 учнів. Тобто це означає, що високий рівень у 6,67%, достатній рівень у 26,67%, середній рівень у 50%, а початковий рівень у 16,66% (рис. 2.1)

Рис. 2.1. Рівні знань учнів контрольної групи

Виконання завдання «Зробіть звукову модель слів: сир, лінія, океан, запитати, огірок, ім'я, подія» молодші школярі допускали помилки у словах лінія, ім'я, огірок, подія. В них відбулася плутанина у позначенні м'яких та твердих приголосних. Також діти забули, що після я голосного та апострофа дає два звуки. Але кількість букв діти визначили правильно.

Завдання «Розмісти слова в алфавітному порядку» майже не викликало в дітей труднощів. Переважна більшість розмістила слова (чайка, рука, краплина, яблука, вітер, лисичка, пагорб, береза, хлопчик, море) в правильному порядку, хоча і траплялися поодинокі випадки плутанини слів.

Завдання «Встав пропущені букви в словах» базувалося на наступних словах: вер_сень, в_шня, темп_ратура, хв_лястий, ц_буля, л_стопад, вул_ця, д_тина, бл_сучий, п_льнувати.

Завдання «Постав наголос» та «Поділи слова для переносу» викликало найбільше труднощів. Дітям потрібно було поставити наголос у наступних словах: центральний, вірші, вітання, виконання, дорога, подруга, новий, разом, нести, замок. Це пов'язано з труднощами при доборі перевірних слів.

При поділі слів для переносу, а саме: змагання, велосипед, везти, весна, лійка, лінійка, пальто, скарби, цвітіння, кількість, учні припустили найбільше помилок. Траплялися такі помилки при переносі слів: залишалися або переносилася одна буква, взагалі не правильно визначено кількість складів для переносу та інші.

Зріз знань з математики складався з завдань на обчислення значень виразів, виконання дій з дробами, розв'язування задач.

Завдання «Обчисли значення виразу» викликало труднощі у дітей, які постійно відволікалися, недовчили таблицю множення та взагалі були не зацікавлені у виконанні роботи.

Завдання «Розв'яжи рівняння» показало, що діти плутаються у назвах елементів арифметичних дій. Це призводить до того, що при знаходженні невідомого молодші школярі використовують неправильну арифметичну дію.

Задача, яка була подана в математичному зрізі була на знаходження загальної кількості фруктів, які завезли в магазин, якщо це робилося протягом декількох днів. А саме: першого дня завезли 5 ящиків по 10 кг, а другого дня – 8 ящиків по 7 кг. Скільки кілограмів фруктів всього завезли? Діти припускалися помилок при обчисленні кількості кілограмів завезених кожного дня та при обчисленні загальної кількості.

При виконанні завдання «Обчислити частину від числа» потрібно було наведений перелік чисел поділити на знаменник дробового числа. Тобто, числа 21, 30, 12, 27, 24, 9, 15 поділити на 3. Оскільки потрібно було знайти $\frac{1}{3}$ від

зазначених раніше чисел. Проте нерідкі були випадки, коли числа не ділили на 3, а навпаки множили.

Завдання «Виконай приклади з остачею» викликало найбільше складнощів. Діти допускали помилок при визначення цілої частини та залишку.

Загалом варто зазначити, що такі результати виконання пояснюються відсутністю цікавості до завдань, низькою мотиваційною спрямованістю, неухважності. Можна вказати, ще багато інших причин подібних результатів виконання зрізу, що зумовлює необхідність створення ситуації успіху.

2.2. Процес і результати застосування методів і прийомів створення ситуації успіху в початковій школі

Формувальний етап експерименту передбачає застосування ситуації успіху під час уроків математики та української мови.

Розроблені нами методи і прийоми зі створенням ситуації успіху були реалізовані у ході формувального експерименту дослідження, що здійснювалось впродовж вересня – жовтня 2021 року на базі Чернігівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 24 Чернігівської міської ради Чернігівської області. Експериментальною групою було охоплено учнів 4 класу (30 учнів).

Під час формувального експерименту нами було використано такі методи і прийоми створення ситуації успіху: метод проєктів, вправа «Навмисна помилка», «Дешифрувальник» та вправа «Закінчи речення».

Дані методи і прийоми допомагають учням початкових класів чітко зрозуміти свої цілі, чого вони хочуть здобути під час уроків, а не простому слідуванню за вчителем без усвідомлення мети. Після розуміння учнями причини необхідності цього заняття, відбуваються зміни в активності, бажанні чи небажанні проявити себе. Поступово учні почувають відчувати сприятливу атмосферу, вони перестають бути скутими, зникає страх та з'являється впевненість в своїх силах. Такі зміни безумовно відображаються

на результатах їхньої роботи. Це можна відслідкувати здійснивши певний зріз знань.

З метою перевірки ефективності створення ситуації успіху в початковій школі було здійснено проведено анкетування (за тими ж питаннями, що й у констатувальному експерименті).

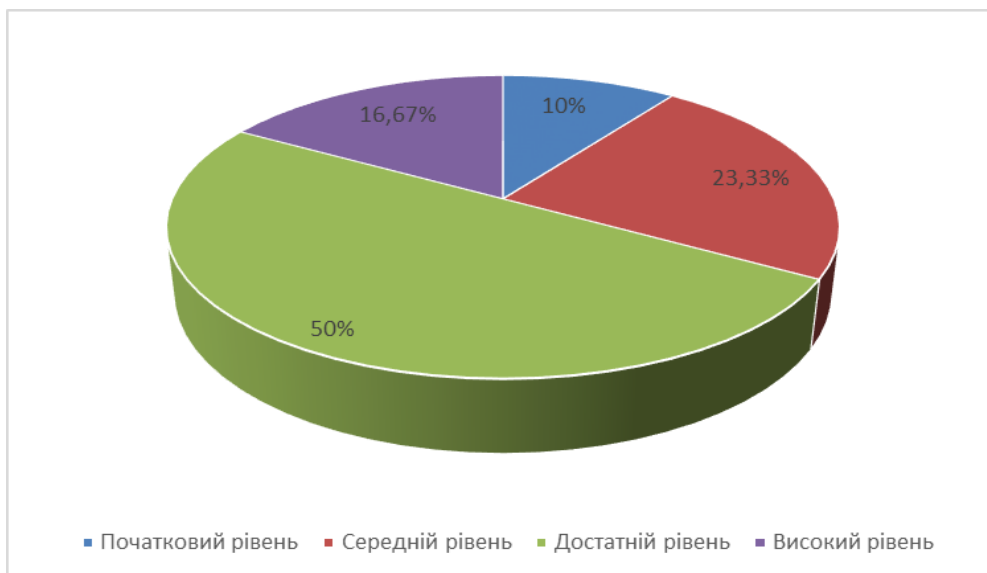
Оцінювання ефективності створення ситуації успіху в початковій школі здійснювалось на основі виконаного зрізу знань за рівнями: початковий, середній, достатній, високий.

Зріз знань був виконаний з математики та української мови з тем: «Повторення вивченого у третьому класі. Письмове множення і ділення» та «Повторюю знання про букви і звуки».

Під час зрізу знань з української мови потрібно було зробити звукову модель слів, розмістити слова в алфавітному порядку, вставити пропущені букви в словах, поставити наголос, поділити слова для переносу.

Під час зрізу знань з математики потрібно обчислити значення виразу, розв'язати рівняння та задачу, обчислити частину від числа, виконати приклади з остачею.

Зріз знань показав, що в експериментальній групі високий рівень має 5 учнів, достатній рівень має 15 учнів, середній рівень має 7 учнів, а початковий рівень має 3 учнів. Тобто це означає, що високий рівень у 16,67%, достатній рівень у 50%, середній рівень у 23.33%, а початковий рівень у 10% (рис. 2.3)

Рис. 2.2. Рівні знань учнів експериментальної групи

Для визначення різниці між рівнями знань контрольної та експериментальної групи пропонуємо наступну таблицю.

Таблиця 2.3.

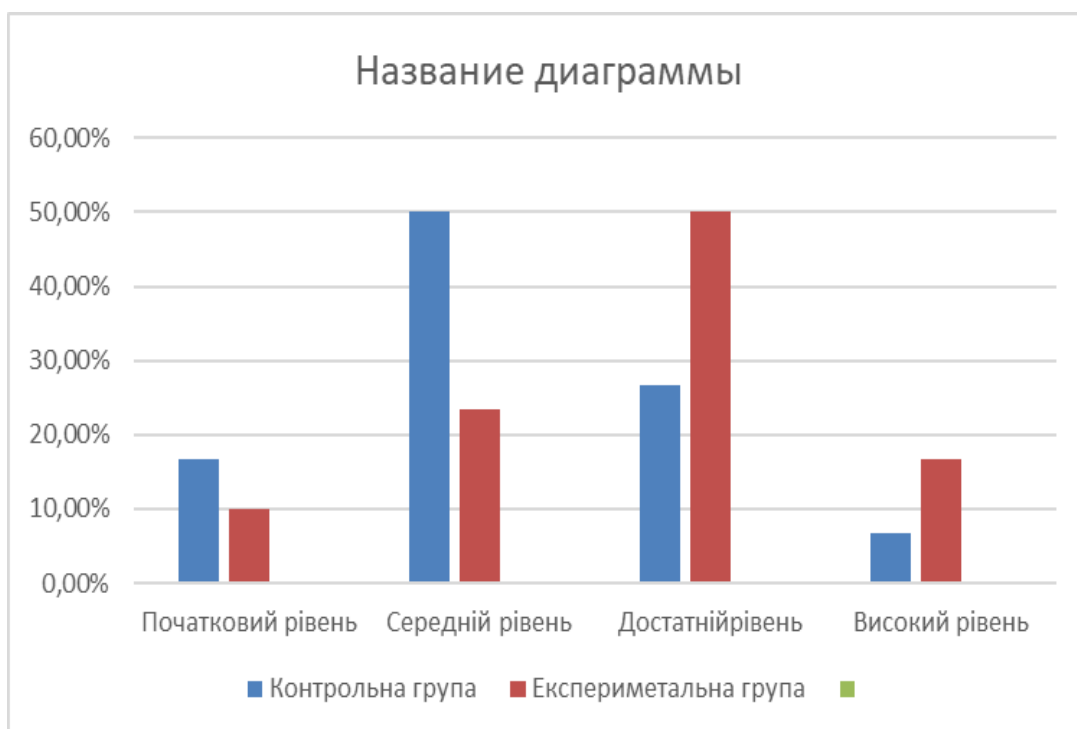
Рівні знань контрольної та експериментальної груп

	<i>Контрольна група (30 учнів – 100%)</i>	<i>Експериментальна група (30 учнів – 100%)</i>
Високий рівень	6,67%	16.67%
Достатній рівень	26.67%	50%
Середній рівень	50%	23.33%
Початковий рівень	16,66%	10%

Також нами зображено діаграму порівняння результатів зрізу знань контрольної та експериментальної груп.

Рис. 2.3. Рівні знань контрольної та експериментальної роботи

Отже, різниця числових показників рівнів знань у контрольній та експериментальній групах свідчить про ефективність створення ситуацій успіху на уроках.

Висновки до другого розділу

У другому розділі висвітлено експериментальну перевірку ефективності створення ситуації успіху в початковій школі. Нами було визначено стан створення ситуації успіху в початкових класах закладів середньої освіти та описано процес і результати застосування методів і прийомів створення ситуації успіху в початковій школі.

Дослідження відбувалося в три етапи: констатувальний експеримент, формувальний експеримент та контрольний зріз.

Наше дослідження відбувало на базі Чернігівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 24 Чернігівської міської ради Чернігівської області.

Для визначення стану створення ситуації успіху в початкових класах закладів середньої освіти було проведено анкетування серед учителів початкових класів та здійснено зріз знань з математики та української мови перед проведенням формувального експерименту. Зріз знань під час констатувального експерименту показав, що високий рівень має два учні, достатній рівень має 8 учнів, середній рівень має 15 учнів, а початковий рівень має 5 учнів. Тобто це означає, що високий рівень у 6,67%, достатній рівень у 26,67%, середній рівень у 50%, а початковий рівень у 16,66%. Ці дані дали змогу зробити висновки щодо недостатньому застосуванні ситуацій успіху під час уроків з молодшими школярами, що зумовило проведення формувального експерименту.

Зріз знань після проведення формувального експерименту показав, що в експериментальній групі високий рівень має 5 учнів, достатній рівень має 15 учнів, середній рівень має 7 учнів, а початковий рівень має 3 учнів. Тобто це означає, що високий рівень у 16,67%, достатній рівень у 50%, середній рівень у 23,33%, а початковий рівень у 10%. Різниця числових показників рівнів знань у контрольній та експериментальній групах свідчить про ефективність створення ситуацій успіху на уроках.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало підстави для наступних висновків.

1. Здійснений педагогічної та методичної літератури з проблеми створення ситуації успіху в початковій школі дозволив проаналізувати та узагальнити теоретичні основи створення ситуації успіху в початковій школі. Створена ситуація успіху стає точкою відліку для змін у взаєминах з оточуючими, для подальшого руху дитини вгору сходами розвитку особистості. Ця перша позитивна сходинка в житті молодшого школяра в подальшому загартовує характер, підвищує життєву стійкість, здатність до протидії

2. Ознайомлення з різноманітними джерелами дало можливість нам розкрити сутність поняття «ситуація успіху» та її створення в початковій школі. Учені визначають поняття «ситуація успіху» як формулу успішного освітнього процесу, як умови досягнення значних досягнень в освітній діяльності, як співвідношення між очікуваннями і результатами діяльності, як поєднання умов, які забезпечують успіх як результат цієї ситуації, як суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища. Ми ж погоджуємося з думкою, що це таке цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у навчальній діяльності як окремого учня, так і колективу в цілому.

3. Теоретичний аналіз проблеми створення ситуації успіху дав можливість експериментально перевірити ефективність методів і прийомів створення ситуацій успіху в початковій школі. Зріз знань під час констатувального експерименту показав, що високий рівень у 6,67%, достатній рівень у 26,67%, середній рівень у 50%, а початковий рівень у 16,66%. Ці дані дали змогу зробити висновки щодо недостатньому застосуванні ситуацій успіху під час уроків з молодшими школярами, що зумовило проведення формувального експерименту. Проте зріз знань після проведення формувального експерименту показав, що високий рівень у

16,67%, достатній рівень у 50%, середній рівень у 23.33%, а початковий рівень у 10%. Різниця числових показників рівнів знань у контрольній та експериментальній групах свідчить про ефективність створення ситуацій успіху на уроках.

Отже, розв'язання завдань дослідження зумовило досягнення його мети – науково-методичному обґрунтуванні необхідності створення ситуації успіху в початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абросимова А. Створення ситуації успіху на уроках. *Шкільний світ*. 2008. №46 (грудень). С. 4-6.
2. Александрова О. Створення ситуації успіху на уроках. *Англ. мова та л-ра*. 2013. №19-21. С. 6.
3. Бабіченко С. Особистісно орієнтований підхід до процесу навчання математики через елементи технології «Створення ситуації успіху» *Математика в шк. України*. 2006. №3 (січень). С. 2 - 6.
4. Батальщикова Є. Місце педагогічної технології «створення ситуації успіху» в процесі підготовки майбутніх учителів. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_1_14.
5. Башинська О. Створення ситуації успіху: творчий підхід до процесу навчання в початковій школі. *Почат. освіта*. 2011. №24 (червень). С. 27-31.
6. Безрук Г. Роль ситуації успіху в навчальній діяльності молодших школярів. *Імідж сучасного педагога*. 2013. - № 8-9. - С. 101-103.
7. Бельмас Н. Використання педагогічної технології «Створення ситуації успіху» у виховній роботі. *Англ. мова та література*. 2011. №12 (квітень). С. 2-15.
8. Бех І. Почуття успіху у вихованні особистості. *Початкова школа*. 2004. № 12. С. 1–3.
9. Бех І. Педагогіка успіху: виховні втрати та їх подолання. *Позакласний час*. 2012. № 4. С. 6–10.
10. Белкін А. Ситуація успіху. Як її створити: способи педагогічної взаємодії. *Педагогічна майстерність*. 2006. С. 343–349.
11. Біда С. Створення ситуації успіху у навчальному процесі. *Почат. шк.* 2007. №2. С. 1-3.

12. Богосвятська А. Особливості застосування технології створення ситуації успіху на уроках світової літератури. *Всесвіт. літ. та культура*. 2015. №1. С. 13-17.
13. Бондаренко Н. Ситуація успіху як педагогічна умова формування мотивів опанування учнями іноземної мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2010. Вип. 15. С. 28-31.
14. Бондарчук Є. Інтерактивні технології - шлях до створення ситуації успіху у навчальній діяльності молодшого школяра: за наук.-пед. проектом «Інтелект України». *Поч. шк.* 2017. № 11. С. 1-3.
15. Бондарчук Л. Як створити в шкільному колективі ситуацію успіху. *Директор школи*. 2003. №48(грудень). С.2-3.
16. Бордюк В. Технологічні особливості створення ситуації успіху в навчально-виховному процесі ЗНЗ. *Педагогічні науки*. 2011. Вип. 60. С. 169–175.
17. Власюк О. Акмеологічні прийоми створення ситуації успіху в навчанні. *Поч. навчання та виховання*. 2016. № 10-11. С. 17-18.
18. Ворона Л. Створення ситуації успіху шляхом упровадження методики лекційного уроку й проведення практикумів. *Хімія (наук.-метод. журн.)*. 2014. №3-4. С. 6-8.
19. Галіцина Л. «Ситуація успіху» як гра і як педагогічна технологія. *Управління освітою*. 2012. №4 (лют.). С. 10-12.
20. Гладка М. Ситуації успіху як умова соціалізації дитини. *Управління освітою*. 2013. №19 (жовт.). С. 6-10.
21. Голяс С. Створення ситуації успіху на уроках ЗЛ. *Зарубіжна література*. 2009. №20 (травень). С. 4-5.
22. Гузан І. Підтримка вчителя – джерело внутрішніх сил дитини: прийоми створення ситуації успіху. *Учитель початкової школи*. 2019. № 2. С. 47–49.
23. Гузан І. Створення ситуації успіху у молодших школярів: початкова школа ХХІ століття. *Розкажіть онуку*. 2008. №7. С. 1-15.

24. Гусак О. Обґрунтування педагогічної технології створення ситуації успіху майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки. *Педагогіка та психологія*. 2011. Вип. 40(1). С. 23-28.
25. Докучина Т. Залучення батьків до створення ситуації успіху учням з порушеннями пізнавальної діяльності. Актуальні питання корекційної освіти. *Педагогічні науки*. 2015. Вип. 6(2). С. 52-61.
26. Євенко Г. Створення ситуації успіху та подолання сценічного хвилювання учнів під час публічних концертних виступів. *Мистецтво в шк.* 2020. № 3. С. 18-19.
27. Єфімова І. Педагогічна технологія «Створення ситуації успіху» та інтерактивні методи перевірки знань. *Зарубіжна література*. 2009. №20 (травень). С. 6-13.
28. Забезпечення ситуації успіху в навчальній діяльності молодшого школяра. *Почат. шк.* 2012. №11. С. 51.
29. Зайцева Н. Застосування методів критичного мислення на уроках у 3 класі. 2020. №1. С. 45-47.
30. Запорожець М. Створення ситуації успіху на уроках у початковій школі. *Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управління навчальними закладами : матеріали III Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-методичної конференції*. Херсон, 2017. Ч. 1. С. 231-236.
31. Калошин В. Як створювати ситуацію успіху в навчанні? *Завучу. Усе для роботи*. 2012. № 5/6. С. 46–52.
32. Канюка І. Учитель у «ситуації успіху». *Завуч*. 2010. №1 (січень). С. 14-15.
33. Карпенко Т. Створення ситуації успіху: формування ключових компетентностей. *Початкова освіта*. 2013. №1-2(січ.). С. 2-5.
34. Коваленко Л. Створення ситуації успіху: образотворче мистецтво, 2 клас. *Початкова школа*. 2012. №11. С. 53-54.

35. Коваленко Т. Формування ситуації успіху: шляхи та прийоми цієї роботи. *Всесвітня літ-та в середніх навчальних закл. України*. 2011. №5. С. 12-16.
36. Корсун М. Створення ситуації успіху в навчанні. *Основи здоров'я*. 2016. № 7. С. 2-4.
37. Косенко О. Упровадження стратегій критичного мислення для розвитку навичок аудіювання та створення ситуації успіху на уроках англійської мови. *Англ. мова та література*. 2009. №5(лютий). С. 2-10.
38. Крутенко О. Створення ситуації причетності та ситуації успіху як запорука розвитку підростаючої особистості (у контексті ідей О. Захаренка). *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 4. С. 65-68
39. Ланцова О. Технологія створення ситуації успіху. *Сучас. шк. України*. 2013. №1(січ.). С. 4-7.
40. Маркозова О. Успіх особистості в ситуації багатовекторності фреймування соціального простору. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*. 2016. Вип. 46(2). - С. 196-204.
41. Матюніна І. Ситуація успіху: формування ключових компетентностей у молодших школярів. *Поч. освіта*. 2017. № 12 (черв.). С. 4-10.
42. Мізенко Г. Створення ситуації успіху на уроках математики. *Математика в школах України*. 2010. №12(квітень). С. 5-11.
43. Пехота О. Освітні технології : навч.-метод. посіб. Миколаїв: «А.С.К.», 2004. 255 с.
44. Павленко І. Синергетика в ситуації успіху: синергетична парадигма в освіті. *Відкритий урок*. 2014. №10. С. 40-42.
45. Пензай С. Створення ситуації успіху. *Відкритий урок*. 2014. №3. С. 16-17.

46. Подласенко І. Сконструювати ситуацію успіху: інноваційна спрямованість навчально-виховного процесу. *Управління освітою*. 2009. №21(листопад). С. 15-16.
47. Полівко Л. Ситуація успіху при включенні дитини з особливими потребами в загальноосвітній простір. *Актуальні проблеми психології*. 2015. Т. 7, Вип. 40. С. 116-124.
48. Протопопова К. Лінгводидактична технологія «ситуація успіху» в контексті позакласної діяльності з англійської мови в умовах розвитку Нової української школи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. 2019. № 2. С. 382-390.
49. Рідкоус О. В. О. Сухомлинський про організацію вчителем ситуації успіху учнів у навчанні та вихованні. *Таврійський вісник освіти*. Херсон, 2007. № 4(20). С. 168-173.
50. Саун А. Створення ситуації успіху на заняттях з гуманітарних дисциплін – передумова гуманізації освіти. *Освітній дискурс*. 2020. Вип. 25. С. 48-57.
51. Сівак А. Створення ситуації успіху на уроці в початковій школі. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 2. С. 147-153.
52. Старчук О. Формування ситуації успіху у майбутніх офіцерів як науково-педагогічна проблема. *Проблеми освіти науковий збірник*. К., 2008. №Вип. 56. С. 13-17.
53. Створюємо ситуацію успіху. *Шкільний світ*. 2015. № 15. С. 24–25.
54. Створюйте ситуації успіху в навчальній діяльності. *Завуч. Шкільний світ*. 2012. № 20. С. 20–24.
55. Стужук Т. Формування ситуації успіху в умовах соціальної адаптації. *Соц. педагог*. 2012. №3(берез.). С.12-15.
56. Таушан О. Ситуація успіху - трамплін до самовираження дитини. *Муз. керівник*. 2021. № 6. С. 16-25.

57. Триндюк В. Особистісно-орієнтована навчально-педагогічна ситуація успіху на заняттях з іноземної мови у педагогічних закладах освіти. *Інноватика у вихованні*. 2019. Вип. 9. С. 273-279.
58. Тукова Т. Ситуація успіху в управлінській діяльності. *Директор школи*. 2009. №29-30(серпень). С. 46-49.
59. Туман Л. Школа успіху: авторська модель. *Завуч. Шкільний світ*. 2011. № 34. С. 3–5.
61. Філонова О. Створюємо ситуацію успіху для кожного: для дітей з особливими потребами. *Сучас. шк. України*. 2012. №12(груд.). С. 78-79.
62. Хижняк О. Створення ситуації успіху. *Відкритий урок*. 2014. №12. С. 36-38.
63. Чабан Т. Психолого-педагогічні прийоми створення ситуації успіху. *Директор школи*. 2006. №46(грудень). С. 19-22.
64. Чабан Т. Психолого-педагогічні прийоми створення ситуації успіху. *Директор школи*. 2006. №47(грудень). С. 14-16.
65. Чабан Т. Психолого-педагогічні прийоми та механізми створення ситуації успіху в навчальній діяльності. *Управління школою*. 2006. №30(жовтень). С.18-24.
66. Чемоніна Л. Створення ситуації успіху на уроках української мови і літературного читання в початковій школі засобами сучасних технологій навчання. *Молодий вчений*. 2019. № 3(1). С. 105-109.
67. Чепурна О. Як створити ситуацію успіху? *Трудове навчання*. 2011. №12(грудень). С. 3-5.
68. Якименко С. Підготовка майбутнього вчителя молодших класів до застосування технології створення «ситуації успіху» *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 5(2). С. 144-149.
69. Яненко С. Активізація пізнавальної діяльності та творчих можливостей учнів шляхом створення ситуації успіху. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 8. С. 49-51.

70. Ярошенко П. Завдання вчителя – допомогти кожній дитині знайти свій ключ до успіху: створення ситуації успіху. *Рідна школа*. 2013. № 3. С. 50–53.

71. Яценюк Л. Упровадження педагогічної технології «Створення ситуації успіху» в систему інклюзивної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 1. С. 213-217.

ДОДАТКИ

Додаток А

Завдання для зрізу знань з української мови (констатувальний експеримент)

1. Зробіть звукову модель слів:

Сир, лінія, океан, запитати, огірок, ім'я, подія

2. Розмісти слова в алфавітному порядку:

Чайка, рука, краплина, яблука, вітер, лисичка, пагорб, береза, хлопчик, море.

---

3. Встав пропущені букви в словах:

Вер_сень, в_шня, темп_ратура, хв_лястий, ц_буля, л_стопад, вул_ця, д_тина, бл_скучий, п_льнувати.

4. Постав наголос у словах:

Центральний, вірші, вітання, виконання, дорога, подруга, новий, разом, нести, замок

5. Поділи слова для переносу.

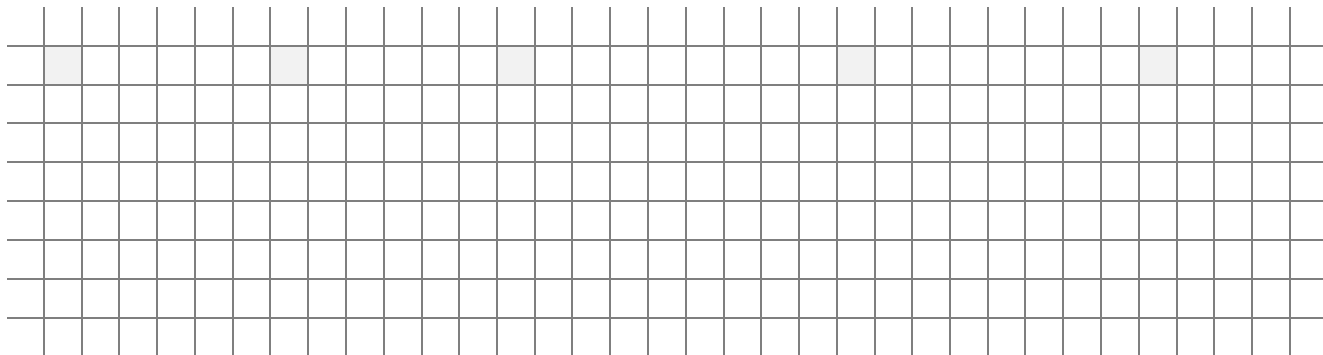
Змагання, велосипед, везти, весна, лійка, лінійка, пальто, скарби, цвітіння, кількість.

Додаток Б

Завдання для зрізу знань з математики (констатувальний експеримент)

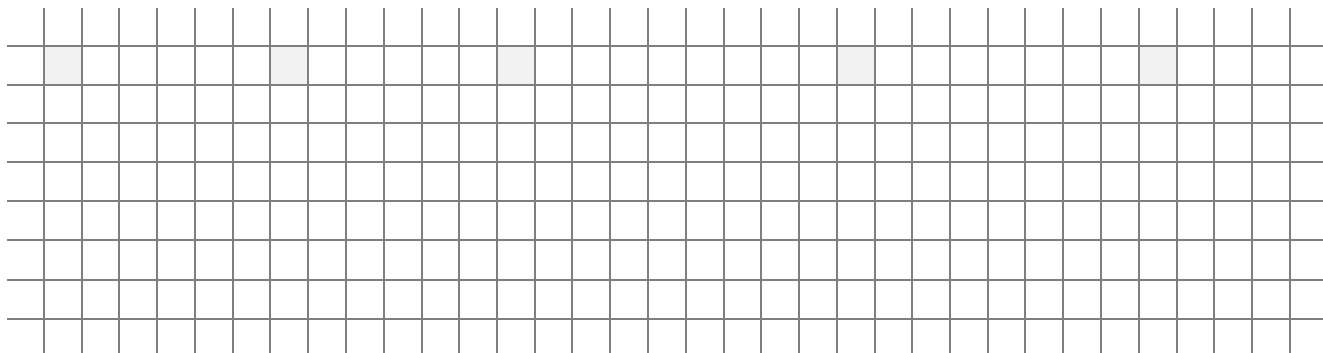
1. Обчисли значення виразу.

$$720 - 30:3 = \quad 49 : 7 + 51 = \quad 96:6+64:4 = \quad 28-12:6 =$$

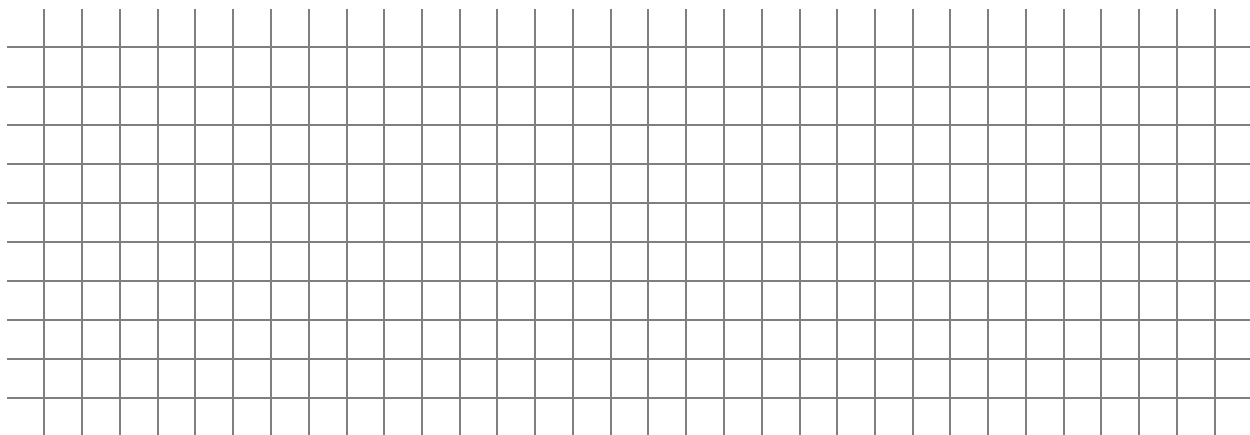
2. Розв'яжи рівняння.

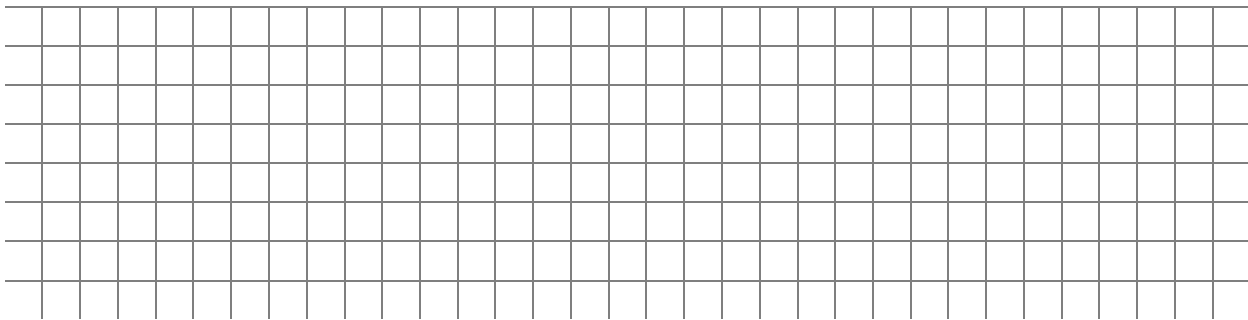
$$643 - x = 231 \quad x - 164 = 421$$

3. Розв'яжи задачу.

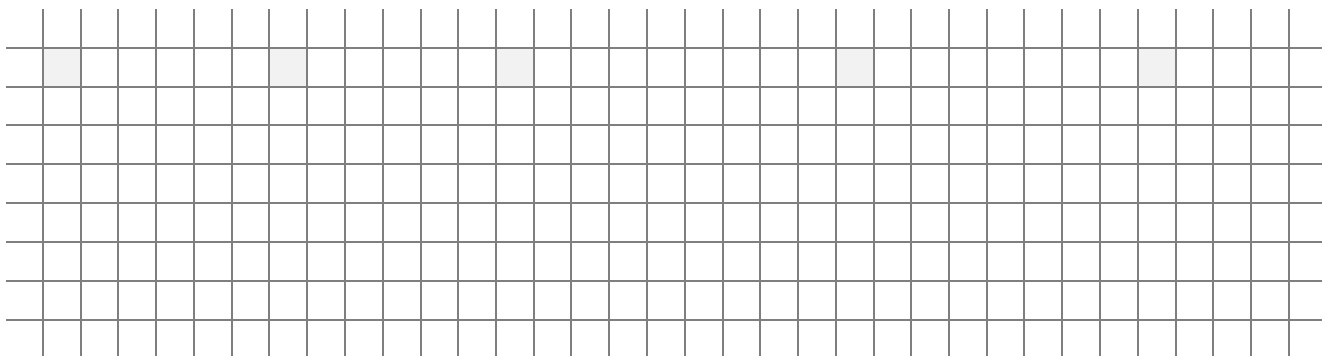
Першого дня завезли 5 ящиків по 10 кг, а другого дня – 8 ящиків по 7 кг.
Скільки кілограмів фруктів всього завезли?

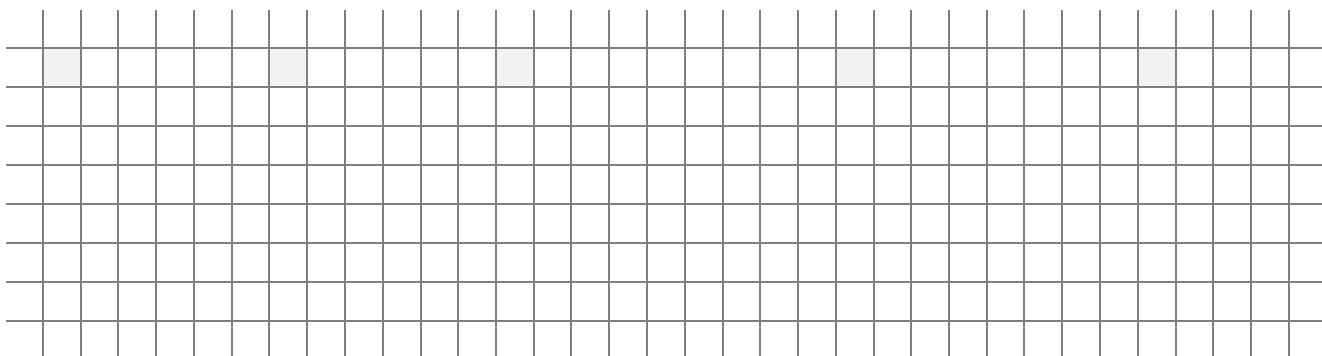
4. Обчислити частину від числа»

Знайди $\frac{1}{3}$ від чисел 21, 30, 12, 27, 24, 9, 15.

5. Виконай приклади з остачею.

$$59:7= \quad 85:6=$$

Додаток В

**Завдання для зрізу знань з української мови (після проведення
формульованого експерименту)**

1. Зробіть звукову модель слів:

Яблуко, лампочка, доміно, щедра, огірок, їжаки, зайці.

2. Розмісти слова в алфавітному порядку:

Вирій, журавлі, комахи, м'яч, футбол, сніг, іграшка, ялинка, гірка, птахи.

3. Встав пропущені букви в словах:

Год_вничка, зах_лола, в_пустила, з_ма, в_сна, з_лений, мил_шого,
тягнет_ся, ож_ває, збіл_шуватис_.

4. Постав наголос у словах:

Маляр, смеркло, купелі, прожогом, закуток, зіщулився, продаж, полотно,
кошки, курява.

5. Поділи слова для переносу.

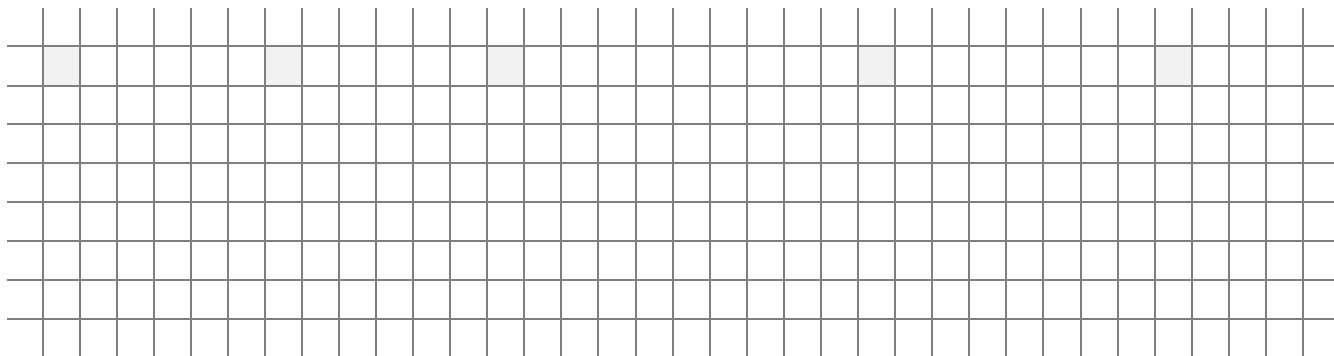
Кольори, мавпячий, моряк, радість, солов'їний, пишається, зеленіють,
кав'ярня, сузір'я, різьба.

Додаток Г

Завдання для зрізу знань з математики (після формувального експерименту)

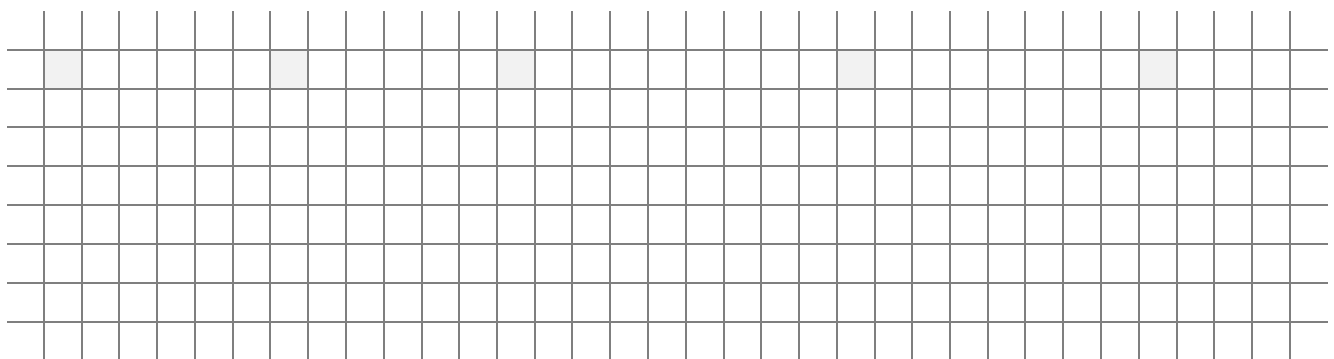
1. Обчисли значення виразу.

$$100 - 80:8 = \quad 35 : 7 + 51 = \quad 36:6+24:4 = \quad 48-12:6 =$$

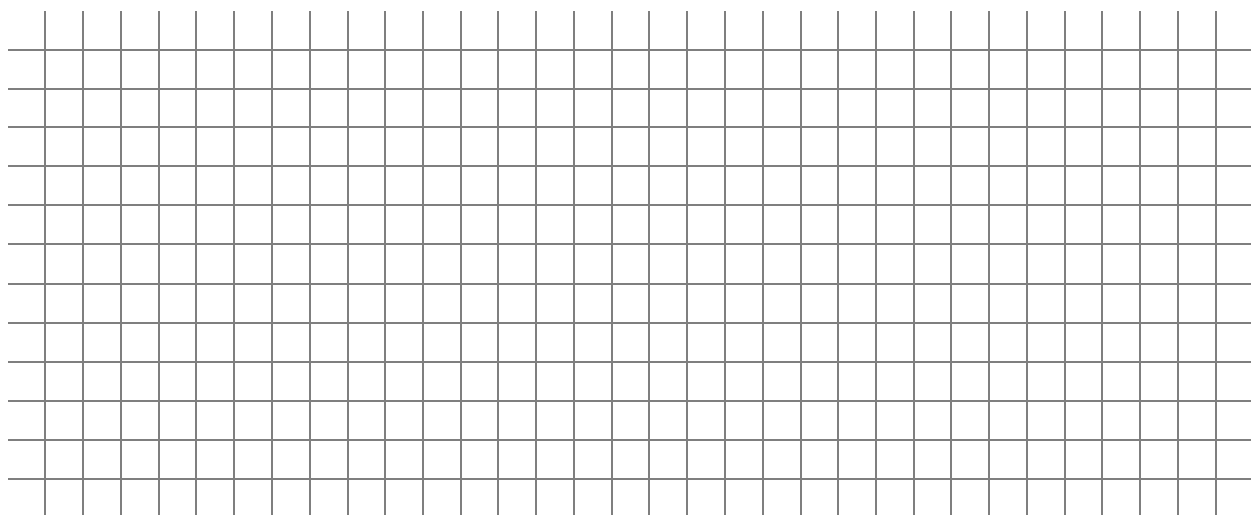
2. Розв'яжи рівняння.

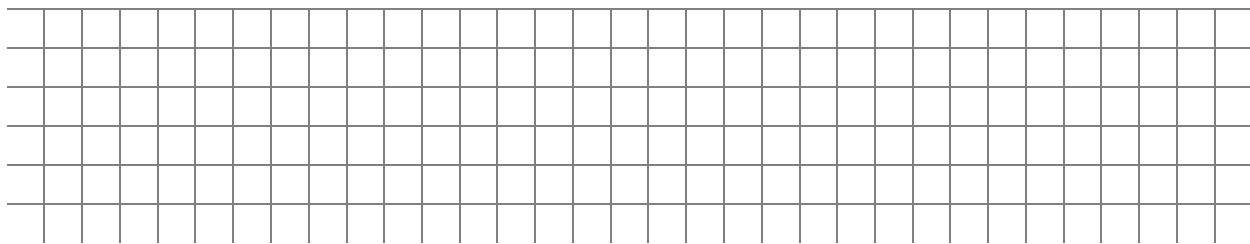
$$544 - x = 212 \quad x - 104 = 358$$

3. Розв'яжи задачу.

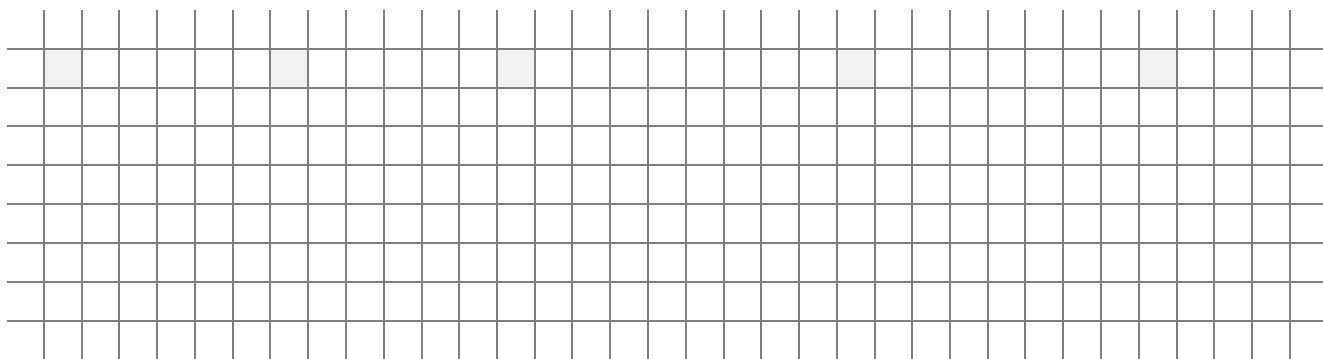
Першого дня завезли 7 ящиків по 8 кг, а другого дня – 5 ящиків по 9 кг.
Скільки кілограмів фруктів всього завезли?

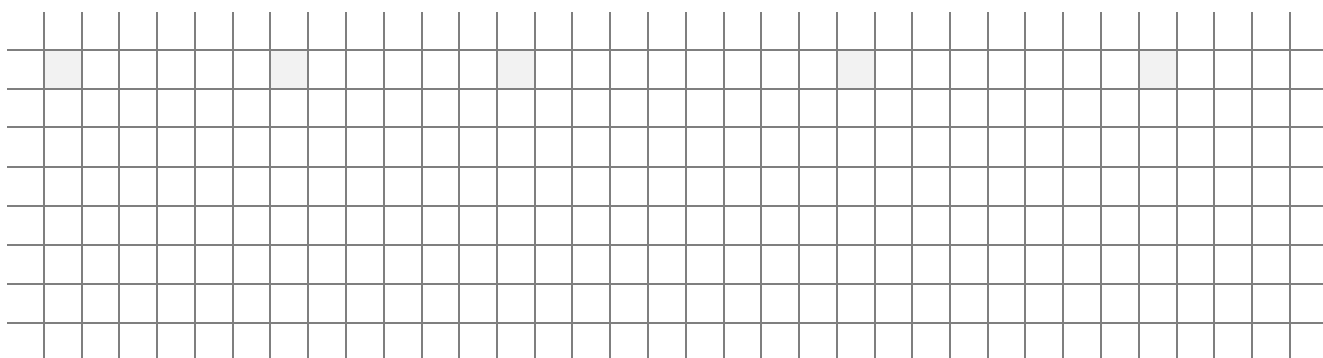
4. Обчислити частину від числа.

Знайди $\frac{1}{4}$ від чисел 20, 40, 12, 28, 24, 8, 16.

5. Виконай приклади з остачею.

$$61:7= \quad 55:6=$$

Додаток Д

**Анкета для вчителів початкових класів для визначення стану
створення ситуації успіху в закладах середньої освіти**

1. Як Ви розумієте поняття «мотивація»?

---

2. Що сприяє формуванню мотивації в учнів?

---

3. З якими труднощами стикаються молодші школярі?

---

4. Що сприятиме формуванню компетентностей учнів та їхньої мотивації?

---

5. Що собою представляє ситуація успіху?

---

6. На яких уроках доречно створювати ситуацію успіху?

---

7. На яких етапах уроку доречно створювати ситуацію успіху?

---

8. Якого характеру труднощі виникають в учителів під час створення ситуації успіху?
